

Finlands miljöcentral (Syke)
kirjaamo@syke.fi

Uttalande – Davvi vindkraftverk i Lebesby kommun

Samerådet hänvisar till Finlands miljöcentral (Syke) begäran om synpunkter på planerna för Davvi vindkraftverk i Norge.

Samerådet motsätter sig etableringen av Davvi vindkraftverk. Planområdet är bland de sista stora obebyggda fjällområdena i Europa och utgör en viktig grund för den samiska kulturen, språket och samhället. En vindkraftsanläggning med tillhörande infrastruktur, som till exempel anläggningsvägar och nya kraftledningar, kommer enligt vår bedömning medföra allvarliga negativa konsekvenser för den samiska kulturen och näringen, naturvärden och det heliga samiska fjället Rástigáisá med dess närområde.

Samerådet anser mot denna bakgrund att de omfattande planerna kränker urfolkets mänskliga rättigheter, inklusive kulturskydd och rätten till egendom.

Skyddet av den samiska kulturutövningen

Ingripanden i urfolksområden får inte tillåtas om de strider mot rätten till kulturutövning enligt FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter artikel 27 (SP27). Enligt denna bestämmelse kan inte minoriteter förnekas rätten att tillsammans med andra medlemmar i sin grupp utöva sin egen kultur, bekänna sig till och praktisera sin egen religion eller använda sitt eget språk. Bestämmelsen är inkorporerad i norsk lag och ska gå före annan lagstiftning vid motsägelser, enligt människorättslagen §§ 2 och 3. Till skillnad från många andra mänskliga rättigheter fastställer SP27 en absolut tröskel för vad som kan tillåtas, vilket innebär att det inte kan göras avvägningar mot andra intressen. Staten har med andra ord ingen marginal att tillåta sådana ingripanden. FN:s människorättskommitté har uttryckligen fastställt att behovet av ekonomisk utveckling inte kan användas som argument för att tillåta ett ingripande som väsentligt påverkar kulturutövningen.

Vid bedömningen av om ett ingrepp är tillåtet enligt SP27 ska de kumulativa effekterna av det aktuella ingreppet också bedömas. Den som planerar en åtgärd i ett område måste därför bedöma alla tidigare och planerade ingrepp tillsammans med den aktuella åtgärden. Om de sammanlagt strider mot SP27 kommer det aktuella ingreppet inte vara lagligt.

FN:s människorättskommitté har tydligt bekräftat att den samiska rennärningen inte bara utgör kulturutövning, utan även är en ekonomisk verksamhet. Kommitténs ståndpunkt innebär konkret att ett ingrepp i en traditionell urfolksnäring inte är lagligt när ingreppet väsentligt skadar en kulturellt hållbar näring, inklusive den ekonomiska aspekten. Enligt kommitténs praxis kan även mindre allvarliga ingripanden kränka SP27 om ingreppet är oproportionerligt.

Människorättskommittén har också konstaterat att det inte bara är resultatet av ingreppet som är relevant för om ett ingrepp är oförenligt med SP27, utan även samråden med de berörda. Kommittén har vidare uttalat att lagligheten av ett ingrepp som påverkar eller hindrar urfolksindividuers kulturutövning ändå inte är tillåtet om de berörda inte är involverade i beslutsprocessen som leder till ingreppet. Det innebär dock inte att man kan "samråda bort" något som i grunden är en kränkning av SP27.

I senare praxis har kommittén fastställt att vid väsentliga ingrepp i kulturutövningen räcker det inte med samråd, utan samråden kräver också ett fritt och informerat förhandsmedgivande från urfolkssidan. Rätten till ett fritt och informerat förhandsmedgivande följer även av FN:s förklaring om urfolks rättigheter artikel 19. Enligt Samerådets bedömning kommer den planerade vindkraftsanläggningen att kränka SP27.

Rätten till egendom

Planområdet har använts för renskötsel och utmarksbruk i urminnes tider. Det är nu fastställt enligt folkrätten att urfolks traditionella användning av mark, vatten och naturresurser ger upphov till egendomsrätt. Långvarig användning tillsammans med andra ger grund för nyttjanderätt. Oavsett om rätten är en användningsrätt eller egendomsrätt skyddas den på samma sätt enligt folkrätten. Laglig expropriation kräver att specifika villkor är uppfyllda, varav ett är proportionerlighet. I en icke-urfolksrättslig kontext anses ingrepp i egendomsrätten normalt vara proportionerligt så länge ägaren erhåller full kompensation.

Eftersom urfolk inte värderar sina markområden i pengar, indikerar människorättskällor att expropriation i urfolksområden inte nödvändigtvis kan tillåtas enbart för att ekonomisk kompensation erbjuds. Istället krävs en fullständig prövning för att proportionerlighetskriteriet ska vara uppfyllt, där den faktiska skadan som orsakats urfolket beaktas. Utan en sådan bedömning kommer det att vara ett brott mot egendomsrätten, vilket framgår bland annat av Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna, Protokoll 1, artikel 1 och FN:s konvention mot rasdiskriminering, artikel 5 (d) (v). Enligt Samerådets bedömning finns det få indicier på att planområdet lagligt kan exproprieras till förmån för vindkraft.

Ytterligare kommentarer

Planprogrammet til Lebesby kommun tar inte hänsyn till att FN:s Naturpanel fastslår att biologisk mångfald bäst bevaras i områden som förvaltas av urfolk. Ingripanden i urfolksområden kommer således att ha mycket negativa konsekvenser för biologisk mångfald, och Davvi vindkraftverk kan därför inte betraktas som en åtgärd som kommer att bidra positivt till biologisk mångfald.

En representant för ST1 har felaktigt påstått att området vid Rástigáisá är fattigt på antalet naturliga arter. Detta är en felaktig approach, eftersom antalet arter inte är den enda eller viktigaste indikatorn. I verkligheten finns det över 200 växtarter i området (inklusive en starkt hotad art, *Dryas octopetala*) som är specialiserade för is- och vindförhållandena i fjällområdet. Området är viktigt bland annat för den hotade fjällräven och fjällgäsen. Trots att planområdet har färre arter än områden längre söderut har området ett oskattbart värde för fjällväxtarter som hotas av klimatförändringar.

Samerådet anser att det är felaktigt att planprogrammet inte har några konsekvenser för samer på finsk sida. Rástigáisá är ett samiskt heligt fjäll även för samer på finsk sida. Och området används också av samer bosatta i Finland.

Renskötsel representerar långsiktiga hållbara arbetstillfällen och är en bärare av den samiska kulturen och språket. Byggandet av vindkraftverk och tillhörande infrastruktur kommer att minimera och fragmentera renbeteområdena och skära av de passager som är väsentliga för de årliga flyttningsmönstren inom renskötseln. Vindindustrin har en negativ effekt på renar och renskötseln bortom själva fysiska intrånget, eftersom renar undviker blinkande ljus, skuggning och ljud, och undviker vindkraftverk på många kilometers avstånd. Detta medför extra arbete och kostnader för rennäringens utövare, vilket i sin tur hotar hållbarheten och kan ha en negativ påverkan på den mentala hälsan.

Med vännligen hälsningar

Eirik Larsen
Chef för Människorättsavdelningen
Samerådet

Asia: SYKE/2023/103

Lausuntopyyntö koskien Norjassa sijaitsevan Davvi-tuulivoimahankkeen alueellisen kaavoitussuunnitelman vaikutustenarviointia

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään.

Metsähallituksen lausunto Davvi -tuulivoimahankkeen kavasuunnitelman ympäristöarvioinnista, Grenselandet AS, Lebesby, Norja

Suomen ympäristökeskus on vastaanottanut Norjan ympäristövirastolta (Miljødirektoratet) YK:n Euroopan talouskomission valtioiden rajat ylittävien ympäristövaikutusten arviointia koskevan yleissopimuksen mukaisen ilmoituksen koskien Davvi-tuulivoimahankkeen alueellisen kaavoitussuunnitelman ympäristöarviointia.

Grenselandet AS suunnittelee Davvi-tuulivoimapuiston rakentamista Pohjois-Norjaan Finnmarkiin tunturialueelle Lebesbyn kuntaan. Norja on ilmoittanut Suomelle hankkeen ympäristövaikutusten arviointimenettelyn käynnistymisestä 28.8.2017. Ympäristöministeriö on ilmoittanut Norjalle Suomen osallistuvan ympäristövaikutusten arviointimenettelyyn 19.1.2018.

Norjan energialakiin sekä kaavoitus- ja rakennuslakiin on ehdotettu tuulivoimalaitosten perustamista koskevaa muutosta, jonka mukaan muun muassa maankäyttöä olisi selvitettävä kaavoituksen kautta ennen luvan myöntämistä. Lebesbyn kunta on lakimuutosta koskevan ehdotuksen perusteella vaatinut, että hankkeelle laaditaan alueellinen kaavoitussuunnitelma, jossa määritellään tuulivoimalaitosta sekä tieliittymää ja sisäisiä teitä koskevat järjestelyt. Kaava-alue sijaitsee tunturitasangolla noin 50 kilometriä Lakselvistä itään ja 30 kilometriä Adamselvistä lounaaseen. Kaavoitussuunnitelman tarkoituksena on mahdollistaa yksikköteholtaan enintään 800 megawatin (MW) tuulivoimalaitoksen ja siihen liittyvän infrastruktuurin rakentaminen. Vuotuisen tuotannon arvioidaan olevan noin 3,4 terawattituntia (TWh). Kaava-alueelle on suunniteltu 60–160 tuuliturbiinia nimellisteholtaan 5–12 MW ja enimmäiskorkeudeltaan 200 metriä. Hankkeesta vastaava hakee liitääntä suunniteltuun uuteen 420 kV:n voimajohtoon välillä Skaidi–Adamselv.

Metsähallitus, joka hallinnoi, hoitaa ja suojelee Suomen valtion omistamia maa- ja vesialueita, on tutustunut lausuntopyyntöön liittyvään aineistoon ja lausuu seuraavaa:

Arvioitavat vaikutukset

Maisema

Kaavoitussuunnitelman mukaan (s. 37) tuulivoimalaitoksesta voimajohtoineen ja muine infrastruktuureineen on laadittava havainnekuva edustavista paikoista katsottuna. Tällaisia paikkoja ovat esimerkiksi rakennukset ja arvokkaat kulttuurimuistomerkit tai kulttuuriympäristöt, joihin hanke vaikuttaa. Lisäksi todetaan, että hankealueen yksityiskohdat on visualisoitava muun muassa Utsjoelta katsottuna.

Edellisen kuulemisen jälkeen valtioneuvosto on päättänyt 18.11.2021 valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista. Tuulivoimahankkeen kaukovaikutusalueella Utsjoen kunnan alueella sijaitsee kolme valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta Paistunturien luontaiselinkeinomaisemat (VAM15013), Tenonjokilaakson maisemat (VAM150182) ja Utsjokilaakson maisemat (VAM150184). Alueiden rajaukset löytyvät arvokkaita maisema-alueita koskevasta karttapalvelusta <https://syke.maps.arcgis.com/apps/PublicInformation/index.html?appid=0b4ebad1b3a440d89bed0218bca3ea7b>. Maisema-alueiden kuvaukset löytyvät mm. saamen kielillä https://www.ymparisto.fi/sites/default/files/documents/VAMA%202021_19%20YI%C3%A4-Lappi.pdf Metsähallituksen mukaan valtakunnalliset maisema-alueet tulee huomioida hankkeen maisemavaikutusten arvioinnissa esimerkiksi osoittamalla tuulivoimaloiden näkyvyys maisema-alueilta kuvan 7–3 (s. 27) mukaisella kartalla. Näkyvyytarkastelu riittävän laajalta alueelta mahdollistaa myös tärkeimpien näkymälinjojen tai -suuntien määrittelyn.

Kaavoitussuunnitelman mukaan visuaaliset vaikutukset esitetään lähietäisyydeltä (2–3 km:n säteellä) ja keskipitkältä etäisyydeltä (n. 3–10 km:n säteellä). Metsähallituksen näkemyksen mukaan maisemavaikutusten arvioinnissa tulisi huomioida, että selkeällä ja kuivalla säällä noin 200 metriä korkea tuulivoimalan torni ja roottorin lavat voidaan erottaa 20–35 kilometrin etäisyydellä tuulivoimalasta.

Maisemavaikutusten arvioinnissa tulee ottaa huomioon myös lentoestevalojen yöaikaista maisemaa muuttavat vaikutukset. Pohjoisen yötaivaalla on tärkeä merkitys revontulien näkemiselle ja siten myös matkailuelinkeinolle. Lisäksi selvityksen tulisi sisältää myös mahdolliset vaikutusten lieventämiskeinot. Metsähallitus korostaa, että asianmukainen maisemavaikutusten arviointi edellyttää havainnollistavaa materiaalia sekä asiantuntijan analyysiä muutoksen vaikutuksista ja vaikutuksen merkittävydestä.

Niemelä Juha
Metsähallitus

Veikkola Johanna
Metsähallitus

Asia: SYKE/2023/103

Lausuntopyyntö koskien Norjassa sijaitsevan Davvi-tuulivoimahankkeen alueellisen kaavoitussuunnitelman vaikutustenarviointia

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään.

Davvi-tuulivoimahankkeen alueellisen kaavoitussuunnitelman vaikutustenarviointi

Suomen ympäristökeskus (Syke) on vastaanottanut Norjan ympäristövirastolta YK:n Euroopan talouskomission valtioiden rajat ylittävien

ympäristövaikutusten arviointia koskevan yleissopimuksen (E/ECE/1250, SopS 67/1997, Espoon sopimus) mukaisen ilmoituksen koskien Davvi-tuulivoimahankkeen alueellisen kaavoitussuunnitelman ympäristöarviointia.

Kaava-alue sijaitsee tunturitasangolla noin 50 kilometriä Lakselvistä itään ja 30 kilometriä Adamselvistä lounaaseen. Kaavoitussuunnitelman tarkoituksena on mahdollistaa yksikköteholtaan enintään 800 megawatin (MW) tuulivoimalaitosten alueen ja siihen liittyvän infrastruktuurin rakentaminen. Vuotuisen tuotannon arvioidaan olevan noin 3,4 terawattituntia (TWh). Kaava-alueelle on suunniteltu 60–160 tuuliturbiinia nimellisteholtaan 5–12 MW ja enimmäiskorkeudeltaan 200 metriä. Hankkeesta vastaava hakee liitääntä suunniteltuun uuteen 420 kV:n voimajohtoon välillä Skaidi–Adamselv. Suomen puolelle sijoittuvasta sähkönsiirrosta on luovuttu.

Suomen viranomaisilla, asukkailla ja yhteisöillä on mahdollisuus antaa lausuntoja ja esittää mielipiteitä kuulemisaineistosta. Suomen ympäristökeskus pyytää lausuntoja ja mielipiteitä. Palautteen tulisi erityisesti keskittyä näkemyksiin todennäköisesti merkittävistä rajat ylittävistä vaikutuksista Suomen kannalta ja kuulemisasiakirjojen sisällöstä.

Lapin ELY-keskus on lausunut hankkeen ympäristövaikutusten arviointimenettelyyn liittyen 4.12.2017. Lapin ELY-keskus lausuu asiasta seuraavaa:

Maisema ja eläimistö

Lapin ELY-keskus toteaa, että suunniteltu tuulivoimahanke aiheuttaa maisemavaikutuksia Utsjoen Tenojokilaaksoon. Tuulivoimahanke sijoittuu lähtökohtaisesti pimeälle alueelle, jolloin tuulivoimaloiden varoitusvalot näkyvät kauas. Lapin ELY-keskus katsoo, että hankkeessa tulee pyrkiä minimoimaan varoitusvalovaikutukset. Kaavasuunnitelmassa on mainittu, että visuaaliset vaikutukset arvioidaan myös Utsjoella. ELY-keskuksen näkemyksen mukaan maisemavaikutukset tulee arvioida Tenonlaaksossa, erityisesti Tenonlaakson valtakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueelle ja Nuvvuksen valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön (RKY) alueelle sekä Paistunturin erämaa-alueelle. Suunnitelman mukaan valokuvauspaikat valitaan yhteistyössä kunnan kanssa, mitä ELY-keskus pitää perusteltuna. ELY-keskus muistuttaa lisäksi, että Saamelaiden kotiseutualueella maiseman ja kulttuuriympäristön suojelusta vastaa Saamelaismuseo Siida, jolta tulee pyytää lausunto.

Linnustovaikutusten arvioinnissa tulee huomioida vaikutukset myös Suomen uhanalaisiin petolintuihin, kuten tunturihaukkaan, tunturipöllöön, maakotkaan sekä muuttolintuihin. Hankealueen läheisyydessä on mm. tunturihaukalle ja tunturipöllölle merkittävää elinympäristöä. Tunturihaukat vaeltavat Suomesta Norjaan ravinnon perässä. Kiljuhanhet pesivät Porsangerissa, mutta niitä tavataan myös Suomessa Tenojokivarressa. Linnustoselvityksissä tulee huomioida, että lintujen esiintyminen ja pesiminen on riippuvainen mm. vuosittaisesta ravintotilanteesta ja ne liikkuvat rajan molemmin puolin. Vaikutusarviointia tulee tehdä riittävän monena vuonna luotettavan lähtötiedon saamiseksi.

Ilmaston lämpenemisen myötä hankkeella voi olla vaikutuksia uhanalaisen naalin elinympäristöihin molemmin puolin rajaa, tuulivoimahankkeen vaikutukset tulee arvioida asianmukaisesti kaavasuunnittelun yhteydessä.

Poronhoito

Lapin ELY-keskus kiinnittää erityistä huomiota Tenojokivarren poronhoitoon. ELY-keskus katsoo, että hankkeessa tulee selvittää alueen välttämisyöhyke ja sen vaikutukset porojen vuodenaikaisiin liikkeisiin. Erityisesti tulee selvittää se, vaikuttaako tuulivoima-alue porojen liikkumiseen kohti jokilaaksoa. Suomella ja Norjalla on voimassa oleva valtiosopimus, joka koskee poroaitojen rakentamista ja kunnossapitoa sekä muita toimenpiteitä, joilla estetään porojen pääsy toisen valtakunnan alueelle. Levajoki–Pulmanki-välillä ei ole poroesteaitaa. Kyseinen alue on Norjan vastuualue. Kaavoitussuunnitelman vaikutustenarvioinnin tulosten perusteella tulee tunnistaa myös haitallisia vaikutuksia vähentävät toimenpiteet. Porojen pääsy Suomen puolelle tulee estää.

Asiakirjan valmistelu ja hyväksyminen

Lausunnon valmisteluun ovat osallistuneet ylitarkastaja Marjut Kokko (maisema ja eläimistö) ympäristö ja luonnonvarat -vastuualueelta sekä porota-lousasiantuntija Päivi Kainulainen (poronhoito) elinkeinot, työvoima ja osaaminen -vastuualueelta.

Tämä asiakirja on hyväksytty viraston sähköisessä asianhallintajärjestelmässä. Asian on esitellyt ylitarkastaja Olli Rönkä ja ratkaissut yksikön päällikkö Leena Ruokanen.

Rönkä Olli
Lapin ELY

Suomen Ympäristökeskus
Latokartanonkaari 11
00790 Helsinki
kirjaamo@syke.fi

DNRO
D.s.908

VIITE **LAUSUNTOPYYNTÖ SYKE/2023/103 (SAAPUNUT 5.9.2023)**
ASIA **DAVIN TUULIVOIMAHANKKEEN ALUEELLISEN**
 KAAVOITUSSUUNNITELMAN VAIKUTUSTEN ARVIOINTI

Suomen ympäristökeskus (Syke) on vastaanottanut Norjan ympäristövirastolta (Miljødirektoratet) YK:n Euroopan talouskomission valtioiden rajat ylittävien ympäristövaikutusten arviointia koskevan yleissopimuksen (E/ECE/1250, SopS 67/1997, Espoon sopimus) mukaisen ilmoituksen koskien Davvi-tuulivoimahankkeen alueellisen kaavoitussuunnitelman ympäristöarviointia.

Kaava-alue sijaitsee tunturitasangolla noin 50 kilometriä Lakselvistä itään ja 30 kilometriä Adamselvistä lounaaseen. Norja on ilmoittanut Suomelle hankkeen ympäristövaikutusten arviointimenettelyn käynnistymisestä 28.8.2017. Tällöin yhtenä vaihtoehtoisena ratkaisuna oli sijoittaa voimajohto Suomen puolelle Utsjoelle, mutta sittemmin yhtiö on vetäytynyt Suomeen suunnitellun voimajohdon rakentamisesta.

Kaavoitussuunnitelman tarkoituksena on mahdollistaa yksikköteholtaan enintään 800 megawatin (MW) tuulivoimalaitoksen ja siihen liittyvän infrastruktuurin rakentaminen. Kaava-alueelle on suunniteltu 60–160 tuuliturbiinia nimellisteholtaan 5–12 MW ja enimmäiskorkeudeltaan 200 metriä. Tuulivoimalaitoksen pinta-ala on noin 62 km². Kaikkien rakenteiden, kuten sisäisten teiden, tuuliturbiineja ympäröivien lastausalueiden, louhintojen, käyttö- ja huoltokeskuksen jne. osuus kokonaispinta-alasta on noin 2–3 %.

Saamelaismuseum Siida on lausunut asiasta aiemmin hankkeen ympäristövaikutusten arviointimenettelyyn liittyen (7.12.2017; D.s. 59). Saamelaismuseum Siida lausuu asiasta viranomaisena, sillä se on Suomessa saamelaisten kotiseutualueella Museolain (314/2019) mukaan toimivaltainen viranomainen arkeologisen kulttuuriperinnön sekä maiseman ja rakennusperinnön suojelun ja hoidon suhteen.

Davvi-tuulivoimahankkeen selvitykset ja vaikutusten arviointi

Ehdotuksessa kaavoitusohjelmaksi luvussa 8 kuvaillaan, mitä aiheita kaavoitustyössä ehdotetaan selvitettäväksi ja millä tavoin. Aiheet ja sisältö vastaavat paljolti tuulivoimalaitoksen lupahakemusta koskevaa vahvistettua selvitysohjelmaa, joka on päivätty 7.10.2018. Selvitetäviksi ehdotetaan seuraavia aiheita: Maisema, kulttuurimuistomerkit ja kulttuuriympäristö. Näiden lisäksi on tarkoitus selvittää virkistys, liikenne, luonnon monimuotoisuus, ympäristön pilaantuminen sekä elinkeinoelämän ja yhteiskunnan intressit.

Kaavoitussuunnitelman mukaan kaava-alueen ja siihen rajoittuvien alueiden maisema ja maisema-arvot on kuvailtava sekä arvioitava hankkeen vaikutukset maisema-arvoihin. Tuulivoimalaitoksesta infrastruktuureineen laaditaan havainnekuva, josta ilmenee hankkeen vaikutukset kulttuuriperintöön ja maisemaan. Valokuvien ottamisaikat ja näköyhteyden suunta merkitään yleiskarttaan, ja kuvauspaikat valitaan kuulemisessa saadun palautteen perusteella yhteistyössä paikallisten viranomaisten kanssa. Hankealueen yksityiskohdat visualisoidaan katsottuna seuraavista paikoista; Kunes, Rástegáisá, E6 voimajohto nykyisessä risteyskohdassa sekä Utsjoki. Laaditaan teoreettinen näkyvyyskartta, jossa havainnoidaan tuulivoimalaitoksen näkyvyys 20 km:n säteellä kaava-alueesta. Arvioidaan lyhyesti myös tuuliturbiinien varoitusvalojen visuaaliset vaikutukset.

Maisemavaikutukset selvitetään *Veileder for vurdering av landskapsvirkninger ved utbygging av vindkraftverk* -oppaan (2015) mukaisesti. Hankkeen visuaaliset vaikutukset esitellään lähietäisyydeltä (n. 2–3 km:n säteellä) ja keskipitkältä etäisyydeltä (n. 3–10 km:n säteellä) käyttämällä apuna fotorealistic havainnekuvia ja 3D-malleja, jotka antavat edustavan kuvan tuulivoimalaitoksesta ja sen nykyisistä voimajohtoreiteistä sekä muusta infrastruktuurista. Valokuvien ottamisaikat valitsee ammattitaitoinen selvittäjä yhteistyössä asianomaisten kuntien, myös Suomen puolella sijaitsevan Utsjoen kunnan kanssa.

Saamelainen kulttuurimaisema- ja kulttuuriympäristö -käsite

Perinteisesti kulttuurimaisema määritellään maisemaksi, jossa näkyvät ihmisen jäljet tai vaikutus. Sen sijaan maisema, johon ovat pääasiassa vaikuttaneet luonnon prosessit, määritellään luonnonmaisemaksi. Saamelainen

kulttuurimaisemakäsite on aiemmin jäänyt luonnonmaisema- ja kulttuurimaisemakäsitteen väliin, sillä perinteinen saamelainen elämäntapa on jättänyt ympäristöön vähän jälkiä, joita kulttuurin ulkopuolisten on ollut vaikea havaita. Tämän vuoksi saamelaista kulttuurimaisemaa ei ole tunnistettu eikä huomioitu osana kaavoitusprosesseja.

Saamelaiseen kulttuuriympäristöön kuuluvat muinaisjäännökset, rakennusperintö, saamelaiselinkeinojen synnyttämät perinнемaisemat perinnebiotooppeineen sekä ympäristöön ja maisemaan liittyvä henkinen perinne. Maisemaan liittyvä henkinen perinne on suullista perinnettä, joka antaa maisemalle ja ympäristölle

merkityksen. Suullinen perinne sisältää paikkoihin ja alueisiin liittyvää tietoa, joka ilmenee paikannimistössä ja musiikissa sekä tarinoina.

Suomen saamelaisalueen valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet

Suomen saamelaisalueen valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden valikoima, arvoluokat ja rajaukset on päivitetty vuonna 2014. Ympäristöministeriö on vahvistanut maisema-alueet 2021 (YM/2021/70). Linkki:

https://www.ymparisto.fi/sites/default/files/documents/VAMA%202021_19%20YI%C3%A4-Lappi.pdf

Utsjoella sijaitsee useita valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita ja näistä suunnittelualueita lähimpänä sijaitsevat **Paistunturin luontaiselinkeinomaisemat, Tenonlaakson maisemat sekä Utsjokilaakson maisemat**. Tenonlaakso on myös ensimmäinen valtakunnallinen maisemanhoitoalue saamelaisten kotiseutualueella (31.5.2022; Dnro VN/33945/2021). Utsjokilaakso on myös yksi Suomen 27 kansallismaisemasta.

Utsjokilaakson maisema-alue ulottuu Mierasjärven eteläpäästä aina pyhän Áilegas-tunturin kautta ja Tenon yllirajaiseen jokimaisemaan saakka. Alueen arvot perustuvat mahtaviin luonnonmaisemiin sekä ainutlaatuisiin, vuosituhansia jatkuneen jokivarsiasutuksen kulttuuripiirteisiin. Tenonlaakson maisema-alue ulottuu Piesjokisuulta Tenoa pitkin alavirtaan aina Suohpanjohkalle saakka rajautuen lännessä Norjan rajaan ja ulottuen idässä tunturiylängölle. Sen arvot perustuvat myös luonnonmaisemiin sekä poronhoidon, lohienkalastuksen ja maatalouden kulttuurimaisemiin.

Paistunturin luontaiselinkeinomaisemat kertovat Paistunturien alueen pitkästä peuranpyynnin ja poronhoidon historiasta. Se sijaitsee Kevon ja Tenon välisellä tunturiylängöllä, noin 380–400 metrin korkeudella merenpinnasta. Myös alueen suot ovat merkittävää historiallista elinkeinomaisemaa.

Saamelaismuseon kanta

Saamelaismuseo keskittyy antamaan lausuntonsa hankkeen vaikutuksista kulttuuriympäristöön ja -perintöön sekä maisemaan.

Toteutuessaan Vuonjalráššán ja Oarje Borgešgáisan tuulivoimalaitosalueen rakentamisen vaikutukset ulottuisivat poronhoitoon liittyvien vaikutusten kautta paitsi maisemaan, mutta myös koko saamelaiskulttuuriin. Vuonjalráššán ja Oarje Borgešgáisan tuulivoima-alueita suunnitellaan saamelaisten perinteiselle kulkureitille Tenojokilaaksoista Porsangerinvuonolle. Ennen rajasulkua on kuljettu porojen kanssa kesälaitumille vuonolle Rástigáisan laakson kautta. Alue on edelleen tärkeä saamelaiselle poronhoitoyhteisölle.

Rástigáisá on saamelaisten pyhä tunturi, jonka huipulta näkee kauas Jäämeren vuonoille saakka. Rástigáisá ja sitä ympäröivä tunturiylängöalue myös näkyy laajalle alueelle, aina Suomen puolen Petsikolle saakka. Perinnetiedon mukaan saamelaisia on myös haudattu tunturiin tietämättömille paikoille.

Saamelaismuseum Siida toteaa, että kaavoitusdokumenteissa mainitaan tuulivoimalaitosalueen olevan koskematonta luontoa, luonnonmaisemaa. Kuitenkin alueella ja sen läheisyydessä on muinaismuistolailla suojeltuja kulttuurimuistomerkkejä, jotka osoittavat alueen olleen saamelaisten käytössä satoja vuosia. Samaan viittaa alueeseen liittyvä saamelainen perinteinen tieto. Näin ollen alue ei ole koskematonta erämaata tai luonnonmaisemaa, vaan saamelaista kulttuurimaisemaa.

Saamelaismuseum Siidan näkemyksen mukaan Davvin tuulivoimalaitoshankkeella on rajat ylittäviä vaikutuksia edellä luetelluille valtakunnallisesti arvokkaille maisema-alueille Suomen puolella. Hankkeen vaikutukset on asiakirjoissa tunnistettu, ja kuulemisasiakirjoissa on riittävällä tavalla kuvailtu, miten hankkeen vaikutuksia kulttuuriympäristöön ja maisemaan Suomen puolella on tarkoitus työn aikana selvittää.

Saamelaismuseum toteaa, että vaikutustenarviointiohjelmassa pitää huomioida hankkeen ylijärjestykset kokonaisvaikutukset Suomen ja Norjan puoleiseen maisemaan vähintään 40 km:n säteellä, miltä Norjan puoleinen maisema näyttää havainnoitaessa sitä Suomen puolelta. Tuulivoimalaitoksen varoitusvalot tulevat näkymään kauas valottomalla tunturialueella ja myös niiden maisemavaikutukset tulee selvittää. Saamelaismuseum huomauttaa, että hankkeen maisemavaikutuksia tulee tarkastella ja analysoida useasta eri paikasta käsin, sekä jokivarresta että ylänköalueelta. Maisemavaikutukset tulee esittää useilla havainnekuvilla siten, että niistä käy selvästi ilmi tuulivoimalaitoksen näkyvyys maisemassa valtakunnan rajan molemmin puolin.

Saamelaisten kotiseutualueella maiseman ja kulttuuriympäristön suojelusta vastaa Saamelaismuseum Siida, jolta tulee pyytää lausunto valittaessa kuvauspaikkoja havainnekuvia varten, kirjaamo@saamelaismuseum.fi

Taina Pieski
Museonjohtaja

Eija Ojanlatva
Intendentti

Asia: SYKE/2023/103

Lausuntopyyntö koskien Norjassa sijaitsevan Davvi-tuulivoimahankkeen alueellisen kaavoitussuunnitelman vaikutustenarviointia

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään.

WWF Suomi on tutustunut lausuntopyyntöön koskien Norjassa sijaitsevan Davvi-tuulivoimahankkeen alueellisen kaavoitussuunnitelman vaikutustenarviointia (SYKE/2023/103) ja esittää lausuntonaan seuraavaa.

Esitetty Davvi-tuulivoimahanke sijaitsisi Norjan toiseksi suurimmalla jäljellä olevalla erämaa-alueella. Koskemattomat erämaa-alueet ovat hyvin tärkeitä luonnon monimuotoisuuden kannalta. Hankkeen toteuttaminen hävittäisi alueen erämaisyyden ja uhkasi sen ainutlaatuisia luonnonarvoja.

Ilmastonmuutos uhkaa erityisen voimakkaasti arktista luontoa, ja hyvin monet ilmastonmuutoksen uhkaamista Pohjolan lajeista ovat sidoksissa nimenomaan arktisiin alueisiin. Suomessa uhanalaisten lajien osuus lajistosta on korkein nimenomaan tunturiluonnossa. Hankkeen suunnittelualueella esiintyy tai habitaattien puolesta voi esiintyä lukuisia uhanalaisia tunturilajeja, joita hankkeen toteuttaminen uhkasi.

Viittaamme WWF Norjan hankkeesta yhdessä muiden norjalaisten järjestöjen kanssa antamaan lausuntoon (<https://media.wwf.no/assets/attachments/Fellesuttale-Davvi-080923.pdf>) ja tuemme siinä esitettyjä näkemyksiä. Viittaamme myös aiempaan kannanottoon (https://media.wwf.no/assets/attachments/20201120_Davvi-vindkraftpark_WWF-NOF.pdf), jossa myös WWF Suomi on allekirjoittajana.

WWF Suomi korostaa erityisesti hankkeen haitallisia vaikutuksia uhanalaisten tunturilajien tilanteeseen Suomessa. Muun muassa sekä Norjassa että Suomessa uhanalaiset naali, tunturipöllö ja kiljuhanhi ovat lajeja, joiden elinalueita hankkeen toteuttaminen uhkasi, ja vaikutukset näihin lajeihin vaikuttaisivat myös Suomen tilanteeseen. Suomi on panostanut kiljuhanhen ja naalin

yhteispohjoismaiseen suojelutyöhön pitkään ja paljon, ja lajien kannan kehitys Norjassa on ratkaisevan tärkeää myös näiden lajien suojelutilanteelle Suomessa.

Luukkonen Jari
WWF Suomi

Asia: SYKE/2023/103

Lausuntopyyntö koskien Norjassa sijaitsevan Davvi-tuulivoimahankkeen alueellisen kaavoitussuunnitelman vaikutustenarviointia

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään.

Hankkeen kuvaus

Suomen ympäristökeskus (Syke) on vastaanottanut Norjan ympäristövirastolta (Miljødirektoratet) YK:n Euroopan talouskomission valtioiden rajat ylittävien ympäristövaikutusten arviointia koskevan yleissopimuksen (E/ECE/1250, SopS 67/1997, Espoon sopimus) mukaisen ilmoituksen koskien Davvi-tuulivoimahankkeen alueellisen kaavoitussuunnitelman ympäristöarviointia. Ympäristövaikutusten arviointimenettelystä annetun lain (252/2017) ja lain viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista (200/2005) mukaisesti Suomen ympäristökeskus on Espoon sopimuksen ja SEA-pöytäkirjan toimivaltainen viranomainen Suomessa.

Suomen ympäristökeskus pyytää lausuntoja ja mielipiteitä. Palautteen tulisi erityisesti keskittyä näkemyksiin todennäköisesti merkittävistä rajat ylittävistä vaikutuksista Suomen kannalta ja kuulemisasiakirjojen sisällöstä.

Lapin liiton näkemys

Lapin liitto on lausunut hankkeen ympäristövaikutusten arviointimenettelyyn liittyen 8.12.2017.

Tuulivoimahanke sijoittuu valtioneuvoston 27.12.2007 vahvistaman Pohjois-Lapin maakuntakaavan lähialueelle Norjan puolella.

Lapin liiton hallitus päätti 24.4.2017 kuuluttaa Pohjois-Lapin maakuntakaavan 2040 vireille sekä asettaa osallistumis- ja arviointisuunnitelman nähtäville. Uusi maakuntakaava kumoaa voimaan tullessaan aiemman Pohjois-Lapin maakuntakaavan. Valmisteluaineisto oli nähtävillä 28.1. - 28.2.2019. Maakuntakaavan ehdotusluonnos oli viranomaislausunnoilla 28.1.–28.2.2020. Lapin liiton hallitus hyväksyi vastineet saatuihin lausuntoihin 8.6.2020. Maakuntakaavaehdotus oli julkisesti nähtävillä 12.10–15.11.2020. Lapin liiton valtuusto päätti kokouksessaan 17.5.2021 palauttaa Pohjois-Lapin maakuntakaavan 2040 uudelleen valmisteluun. Lapin liiton hallitus päätti kokouksessaan 24.4.2023 hyväksyä Pohjois-Lapin tarkistetun maakuntakaavaehdotuksen 2040 lähetettäväksi viranomaislausunnoille. Kaavaehdotus on tarkoitus asettaa julkisesti nähtäville loppuvuodesta 2023. Tavoitteena on, että Pohjois-Lapin maakuntakaava 2040 hyväksytään Lapin liiton valtuustossa keväällä 2024.

Valtioneuvosto päätti istunnossaan 18.11.2021 valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista (VAMA 2021). Uusi alueluettelo korvaa aiemman alueluettelon vuodelta 1995. Maankäyttö- ja rakennuslaissa olevat valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet edellyttävät, että arvokkaat maisema-alueet otetaan huomioon alueiden käytössä. Ne tulee muun muassa osoittaa maakuntakaavassa valtioneuvoston päätöksen mukaisena valtakunnallisesti arvokkaana maisemakokonaisuutena. VAMA-alueuuttelon mukaisesti valtakunnallisesti arvokkaina maisema-alueina Pohjois-Lapin maakuntakaavaehdotuksessa 2040 osoitetaan Utsjoella Ailikastunturin elinkeinomaisemat (Sa-maV 5961), Kevon tunturiylängön maisemat (Sa-maV 5964), Tenonlaakson maisemat (Sa-maV 5917), Paistunturien luontaiselinkeinomaisemat (Sa-maV 5957), Utsjokilaakson maisemat (Sa-maV 5921), Alakönkään koskimaisema (Sa-maV 5962) ja Pulmankijärven tunturimaisema (Sa-maV 5966). Merkinnällä osoitetaan saamelaiskulttuuriin liittyvät valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet ja valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt. Merkinnän kaavamääräyksen mukaan alueen suunnittelussa on otettava huomioon kulttuuriympäristön ja maiseman ominaispiirteiden vaaliminen ja turvattava maisema- ja kulttuurihistoriallisten arvojen säilyminen. Kohteeseen tai alueeseen vaikuttavissa hankkeissa on alueelliselle vastuumuseolle varattava mahdollisuus lausunnon antamiseen.

Valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista Davvin tuulivoimahankkeen maisemavaikutuksia kohdistuu erityisesti Tenonlaakson maisema-alueeseen, Paistunturien luontaiselinkeinomaisema-alueeseen ja Utsjokilaakson maisema-alueeseen. Valtakunnalliset maisema-alueet tulee huomioida hankkeen maisemavaikutusten arvioinnissa osoittamalla tuulivoimaloiden näkyvyys edellä mainituilta maisema-alueilta. Maisemavaikutusten arviointi edellyttää havainnollistavaa materiaalia sekä analyysiä muutoksen vaikutuksista ja vaikutusten merkittävydestä.

Maisemavaikutusten arvioinnissa tulee lisäksi huomioida lentoestevalojen pimeänaikaista maisemaa muuttavat vaikutukset. Tuulivoimaloiden lentoestevalot näkyvät kauas pimeällä ja vaikuttavat mm. revontulien näkemiseen. Kielteisillä maisemavaikutuksilla on merkitystä matkailun toimintaympäristöön ja matkailuelinkeinon kehittämiseen Utsjoella.

Selvitysten tulisi sisältää myös mahdolliset vaikutusten lieventämiskeinot.

Pohjois-Lapin maakuntakaavaehdotuksen 2040 koko maakuntakaava-aluetta koskevissa suunnittelumääräyksissä todetaan: Saamelaisten kotiseutualueella alueidenkäytön suunnittelussa turvataan saamelaisille alkuperäiskansana oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan.

Saamelaisten kotiseutualueella maiseman ja kulttuuriympäristön suojelusta vastaa Saamelaismuseum Siida, jolta tulee pyytää lausunto.

Lapin liiton virasto toteaa, että vaikutusten arvioinnissa tulee lisäksi tuoda esille, mikäli Davvin tuulivoimahankkeella on sähkönsiirron osalta vaikutuksia Suomen sähkönsiirtoverkkoon tai sen kehitykseen.

Elo Tiina
Lapin liitto

Asia: SYKE/2023/103

Lausuntopyyntö koskien Norjassa sijaitsevan Davvi-tuulivoimahankkeen alueellisen kaavoitussuunnitelman vaikutustenarviointia

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään.

Suomen ympäristökeskus (Syke) on vastaanottanut Norjan ympäristövirastolta (Miljødirektoratet) YK:n Euroopan talouskomission valtioiden rajat ylittävien ympäristövaikutusten arviointia koskevan yleissopimuksen (E/ECE/1250, SopS 67/1997, Espoon sopimus) mukaisen ilmoituksen koskien Davvi-tuulivoimahankkeen alueellisen kaavoitussuunnitelman ympäristöarviointia. Ympäristövaikutusten arviointimenettelystä annetun lain (252/2017) ja lain viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista (200/2005) mukaisesti Suomen ympäristökeskus on Espoon sopimuksen ja SEA-pöytäkirjan toimivaltainen viranomainen Suomessa.

Suomen ympäristökeskus pyytää lausuntoja ja mielipiteitä. Palautteen tulisi erityisesti keskittyä näkemyksiin todennäköisesti merkittävistä rajat ylittävistä vaikutuksista Suomen kannalta ja kuulemisasiakirjojen sisällöstä.

Grenslandet AS suunnittelee Davvi-tuulivoimapuiston rakentamista Pohjois-Norjaan Finnmarkiin tunturialueelle Lebesbyn kuntaan. Norja on ilmoittanut Suomelle hankkeen ympäristövaikutusten arviointimenettelyn käynnistymisestä 28.8.2017. Tällöin yhtenä vaihtoehtoisena ratkaisuna oli sijoittaa voimajohto Suomen puolelle Utsjoelle, mutta sittemmin yhtiö on vetäytynyt Suomeen suunnitellun voimajohdon rakentamisesta. Tuulivoimapuiston ympäristövaikutusten arviointiohjelmasta on järjestetty kuuleminen Suomessa 1.11.–8.12.2017. Ympäristöministeriö on ilmoittanut Norjalle Suomen osallistuvan ympäristövaikutusten arviointimenettelyyn 19.1.2018.

Elo Tiina
Lapin liitto

Lausunto

19.10.2023

Asia: SYKE/2023/103

Lausuntopyyntö koskien Norjassa sijaitsevan Davvi-tuulivoimahankkeen alueellisen kaavoitussuunnitelman vaikutustenarviointia

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään.

Amnesty International on maailman suurin ihmisoikeusjärjestö, jonka toiminta perustuu yksittäisten ihmisten tuelle. Amnesty työskentelee kansainvälisesti ja Suomessa laaja-alaisesti ihmisoikeuksien edistämiseksi.

Amnesty International Suomen osasto lausuu asiassa kiinnittäen huomiota suunnitellun tuulivoimahankkeen sijaintiin Tenojokilaakson alueella, joka on merkittävä saamelaisten elinkeinojen ja kulttuurin kannalta. Saamelaiset on tunnustettu sekä Suomen että Norjan perustuslaissa alkuperäiskansaksi, jolla on oikeus kehittää ja ylläpitää omaa kulttuuriaan. Saamelaisten asema alkuperäiskansana ja siihen liittyvät kansallisessa lainsäädännössä ja kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa turvatut oikeudet tulee huomioida saamelaisalueen maankäyttöä koskevassa päätöksenteossa.

Hanke uhkaa saamelaista kulttuuria ja elinkeinoja

Amnesty korostaa, että saamelaisalueen maankäyttöä koskevassa päätöksenteossa tulee ottaa huomioon saamelaisten asema alkuperäiskansana ja siihen liittyvät kansallisessa lainsäädännössä ja kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa turvatut oikeudet. Tuulivoimalaitoksen, teiden ja voimalinjojen rakentaminen alueelle ilman saamelaisten edustuselinten suostumusta loukkaisi YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen artiklaa 27, sekä Norjan ratifioimaa alkuperäiskansojen oikeuksia koskevaa ILO 169 -sopimusta.

Alue jolle tuulivoimalaitosta suunnitellaan on yksi laajimmista rakentamattomista tunturialueista Euroopassa ja merkittävä saamelaisten perinteisten elinkeinojen ja kulttuurin kannalta. Saamelaista poronhoitoa on harjoitettu alueella ikimuistoisista ajoista lähtien ja suunnitellun tuulivoimalaitoksen läheisyydessä sijaitseva Rástigáisá on saamelaisille kulttuurihistoriallisesti merkittävä pyhä paikka.

Alueen saamelaisyhteisöt sekä saamelaisten edustuselimet ovat selkeästi tuoneet esiin tuulivoimalaitoksen sekä sen yhteyteen rakennettavien teiden ja voimalinjojen vaikuttavan hyvin

kielteisesti perinteisten elinkeinojen, erityisesti poronhoidon, harjoittamiseen. Tenojokilaakson saamelaisyhteisö toimii tiiviisti yli valtakunnan rajan, ja Norjan puolella saamelaisyhteisöön ja elinkeinoihin kohdistuvat vaikutukset ulottuvat myös saamelaisyhteisöön Suomen puolella.

Porojen laidunalueiden pieneneminen ja pirstoutuminen on merkittävä uhka perinteisille saamelaiselinkeinoille ja kulttuurille. Saamelaiset ovat vuosikymmenten ajan menettäneet porolaitumiaan erilaisille maankäyttömuodoille, joten uusia maankäyttöhankkeita suunnitellessa tulisi ottaa huomioon eri hankkeiden kumuloituvat vaikutukset saamelaisten perinteisten elinkeinojen kannalta. Davvi-hankkeen kaavasunnitelmassa ei kiinnitetä huomioon epäsuoriin ja kumuloituviin vaikutuksiin, vaan keskitytään ainoastaan välittömiin vaikutuksiin. Amnesty katsoo, että hankkeen vaikutusten arvioinnissa tulisi tarkastella myös kumuloituvia vaikutuksia saamelaisten perinteisten elinkeinojen ja kulttuurin kannalta.

Saamelaisten itsemääräämisoikeus ja ennakkosuostumus

Kansainvälisen oikeus turvaa alkuperäiskansoille itsemääräämisoikeuden ja velvoittaa valtiot neuvottelemaan vilpittömässä mielessä ja toimimaan yhteistyössä alkuperäiskansojen edustuselinten kanssa saadakseen niiden ”vapaan ja tietoon perustuvan ennakkosuostumuksen” (Free, Prior and Informed Consent, FPIC) ennen kuin hyväksyvät hankkeita tai toimenpiteitä, jotka vaikuttavat alkuperäiskansojen maihin ja alueisiin (YK:n alkuperäiskansojen oikeuksia koskeva julistuksen artikkelit 3, 18, 19, 32.3).

Kaavasunnitelmasta ja kuulemisasiakirjoista ei käy ilmi kuinka saamelaisten itsemääräämisoikeus huomioidaan ja kuinka viranomaisten velvoite neuvotella ja saada hankkeelle saamelaisyhteisön ennakkosuostumus toteutetaan.

Saamelaisten edustuselimet sekä Norjan että Suomen puolella ovat selkeästi ilmaisseet vastustavansa tuulivoimalaitoshanketta. Ennakkosuostumuksen puuttumisen tulisi olla este tuulivoimalahankkeen toteuttamiselle.

Ihmisoikeusvaikutukset arvioitava ajoissa

Amnesty muistuttaa, että tuulivoimahankkeiden suunnittelussa on tärkeää arvioida ja huomioida ihmisoikeusvaikutukset jo varhaisessa suunnitteluvaiheessa ja varmistaa, että suunnitelmat noudattavat kansainvälisiä ihmisoikeusvelvoitteita.

Näin vältetään vastaava tilanne kuin surullisen kuuluisassa Fosenin tuulivoimalakiistassa, jossa Norjan korkein oikeus on todennut, että luvan myöntäminen tuulivoimaloiden rakentamiseen saamelaisten poronhoitoalueelle loukkaa YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen artiklaa 27, joka turvaa oikeuden omaan kulttuuriin.

Kenenkään etua ei palvele, jos Davvi-hanke todettaisiin oikeuden päätöksellä ihmisoikeuksia loukkaavaksi ja lainvastaiseksi siinä vaiheessa, kun tuulivoimalaitos ja siihen liittyvä infrastruktuuri ovat valmistuneet.

Energiasiirtymän on oltava oikeudenmukainen

Ilmastonmuutos on vakava maailmanlaajuinen kriisi ja nopeita toimia fossiilisista polttoaineista luopumiseksi tarvitaan. Tuulivoimalla ja muilla uusiutuvilla energianlähteillä on merkittävä rooli ilmastokriisiin vastaamisessa. Amnesty kuitenkin korostaa, että myös uusiutuvan energian tuotannolla on sosiaalisia ja ympäristöllisiä vaikutuksia, ja energiahankkeiden valmistelussa on varmistettava ihmisoikeuksien kunnioittaminen. Alkuperäiskansojen oikeuksien kunnioittaminen ja vahvistaminen on keskeinen osa oikeudenmukaista energiasiirtymää.

Lisätietoja:

Elina Mikola, ilmasto- ja ympäristöasiantuntija, Amnesty International Suomen osasto

Mikola Elina
Amnesty International Suomen osasto

Asia: SYKE/2023/103

Lausuntopyyntö koskien Norjassa sijaitsevan Davvi-tuulivoimahankkeen alueellisen kaavoitussuunnitelman vaikutustenarviointia

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään.

Asianumero SYKE/2023/103

DAVVI-TUULIVOIMAHANKE NORJASSA

Suomen ympäristökeskus (Syke) on vastaanottanut Norjan ympäristövirastolta (Miljødirektoratet), YK:n Euroopan talouskomission valtioiden rajat ylittävien ympäristövaikutusten arviointia koskevan yleissopimuksen (SopS 67/1997, Espoon sopimus) mukaisen ilmoituksen koskien Grenselandet DA-yhtiön Davvi-tuulivoimahankkeen alueellisen kaavasuunnitelman ympäristöarviointia. Norja on ilmoittanut Suomelle hankkeen ympäristövaikutusten arviointimenettelyn käynnistymisestä 28.8.2017. Tällöin yhtenä vaihtoehtoisena ratkaisuna oli sijoittaa voimajohto Suomen puolelle Utsjoelle, mutta sittemmin yhtiö on vetäytynyt Suomeen suunnitellun voimajohdon rakentamisesta.

Kaava-alue sijaitsee Lebesbyn kunnassa, tunturitasangolla noin 50 kilometriä Lakselvistä itään ja 30 kilometriä Adamselvistä lounaaseen. Kaavoitussuunnitelman tarkoituksena on mahdollistaa yksikköteholtaan enintään 800 megawatin (MW) tuulivoimalaitoksen ja siihen liittyvän infrastruktuurin rakentaminen. Vuotuisen tuotannon arvioidaan olevan noin 3,4 terawattituntia (TWh). Kaava-alueelle on suunniteltu 60–160 tuuliturbiinia nimellisteholtaan 5–12 MW ja enimmäiskorkeudeltaan 200 metriä. Hankkeesta vastaava hakee liitännää suunniteltuun uuteen 420 kV:n voimajohtoon välillä Skaidi–Adamselv. Hankkeen toteutuessa sillä saattaa olla vaikutuksia muun muassa maisemaan Suomen puolella.

Suomen viranomaisilla, asukkailla ja yhteisöillä on mahdollisuus antaa lausuntoja ja esittää mielipiteitä kuulemisaineistosta. Suomen ympäristökeskus pyytää lausuntoja ja mielipiteitä. Palautteen tulisi erityisesti keskittyä näkemyksiin todennäköisesti merkittävistä rajat ylittävistä vaikutuksista Suomen kannalta ja kuulemisasiakirjojen sisällöstä.

Paliskuntain yhdistys vastaa valtioiden välisen valtiosopimuksen mukaisten Norjan rajalla olevien Suomen valtion omistamien ja ylläpitovastuulla olevien poroestaidojen kunnossapidosta ja rakentamisesta. Lähimpänä hankealuetta olevalla alueella ei ole valtiosopimuksen mukaista aitaa. Hankkeella on todennäköisesti vaikutuksia Norjan puolella sijaitsevien paliskuntien porojen lautumien käyttöön siten, että porot välttävät laiduntamasta tuulivoimateollisuusalueella ja sen häiriövyöhykkeellä ja niiden kulkureitit muuttuvat. Tämä voi aiheuttaa sen, että norjalaisia poroja tulee nykyistä enemmän Suomen puolelle. Suomessa lähimpänä suunnittelualueita sijaitsevat Paistunturin ja Kaldoaivin paliskunnat, joihin aiemmin suunniteltu sähkönsiirtoyhteys, josta on luovuttu, olisi sijoitettu.

Poronhoidon huomioon ottaminen hankkeessa

Poronhoitolaki (PHL, 848/1990) on erityislaki, joka tulee ottaa huomioon poronhoitoalueella toimittaessa. Poronhoitolaki turvaa elinkeinon aseman ja säätelee poronhoidolle vapaan laidunnusoikeuden PHL 3 §: ”Poronhoitoa saadaan tässä laissa säädetyin rajoituksin harjoittaa poronhoitoalueella maan omistus- tai hallintaoikeudesta riippumatta.” Lain esitöiden (HE 1989) mukaan poronhoito-oikeus on tarkoitettu pysyväksi oikeudeksi. Paistunturin ja Kaldoaivin paliskunnat sijaitsevat erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettulla alueella. Alueella olevaa valtion maata ei saa käyttää sillä tavoin, että siitä aiheutuu huomattavaa haittaa poronhoidolle (PHL 2 §). Poronhoitolaissa (53 §) säädetään myös, että suunnitellun valtion maita koskevia, poronhoidon harjoittamiseen olennaisesti vaikuttavia toimenpiteitä, valtion viranomaisen on neuvoteltava asianomaisen paliskunnan edustajan kanssa. Hyvä neuvottelumenettely edellyttää neuvotteluiden oikea-aikaisuutta ja tasapuolista tietojen saamista ennakkoon siten, että asioihin on mahdollisuus vaikuttaa.

Valtioneuvoston päätöksessä valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista edellytetään, että alueiden käytön suunnittelussa huolehditaan saamelaiskulttuurin ja -elinkeinojen kannalta merkittävien alueiden säilymisestä. Pohjois-Lapin maakuntakaavassa määrätään koko kaava-alueita koskeissa yleismääräyksissä: ”Poronhoidon ja muiden luontaiselinkeinojen alueidenkäytölliset toiminta- ja kehittämisedellytykset on turvattava. Metsätaloutta, turvetuotantoa, matkailutoimintoja ja loma-asutusta suunniteltaessa on otettava huomioon porotalouden tärkeät alueet. Suunniteltaessa valtion maita koskevia, poronhoidon harjoittamiseen olennaisesti vaikuttavia toimenpiteitä on neuvoteltava asianomaisen paliskunnan kanssa.” Laki ympäristövaikutusten arvioinnista (252/2017) velvoittaa alueella toimivaan merkittävään elinkeinon kohdistuvien vaikutusten selvittämiseen.

Hankkeen vaikutukset poronhoidolle ja niiden arviointi

Useiden pohjoismaisten tutkimusten mukaan porot välttävät tuulivoimatuotannon ja muun ihmistoinnin aiheuttamaa häiriötä, ja ovat sille herkkiä etenkin kevättalvella, vasoma-aikana ja sen jälkeen pienten vasojen kanssa (Skarin & Åhman 2014, Skarin ym. 2015, Skarin ym. 2018, Skarin ym. 2021). Tutkimuksen mukaan tuulivoimatuotanto yhdessä muun maankäytön kanssa vaikutti negatiivisesti po-rojen ja poronhoidon optimaaliseen laidunten käyttöön myös syksyllä ja talvella ja muun muassa poro-kolarit ja petovahingot, sekä poronhoitotyöt lisääntyivät (Skarin ym. 2021). Voimajohdoilla on haitallisia vaikutuksia porojen laiduntamiseen, porolaitumiin ja poronhoitotöihin (Tyler ym. 2014, 2016).

Hankkeella on todennäköisesti vaikutuksia Norjan puolella porojen laitumien käyttöön siten, että porot välttävät laiduntamasta tuulivoimateollisuusalueella ja sen häiriövyöhykkeellä ja niiden kulkureitit muuttuvat. Tämä aiheuttaa haittaa myös poronhoitotyölle: porojen paimentaminen ja käsittely vaikeutuvat ja tulee lisätyötä. Tästä voi seurata se, että norjalaisia poroja tulee nykyistä enemmän Suomen puolelle, mistä aiheutuu laitumien kulumista ja lisääntyviä poronhoitotöitä porojen kokoamisesta ja erot-telusta sekä muuta taloudellista haittaa ja vahinkoa. Norjalaisten porojen aiheuttamista vahingoista Suomessa seuraa korvaustaakka Norjan valtiolle. Suomen ja Norjan välisen valtiosopimuksen mukaan valtioiden rajalla olevan poroesteaidan tarkoituksena on tukea porojen paimennusta, jotta porojen siir-tyminen rajojen yli voidaan mahdollisimman tehokkaasti estää. Norjan puolella Tenojokea on Vanhasta Karigasniemestä Levajoelle ulottuva, Norjan valtion ylläpitämä esteaita tätä tarkoitusta varten. Levajo-en ja Pulmangin välisellä alueella sen sijaan ei ole esteaitaa Norjan Suomen vastaisella rajalla. Paliskun-tain yhdistys katsoo, että mikäli Davvi-tuulivoimahanke toteutuu, norjalaisten porojen siirtyminen Suomeen tulee estää rakentamalla esteaita Norjan puolelle rajaa.

Suomen puolella lähimpänä suunnittelualuetta sijaitsevat Paistunturin ja Kaldoaivin paliskunnat, joihin aiemmin suunniteltu sähkönsiirtoyhteys, josta on luovuttu, olisi sijoitettu. Välillisiä vaikutuksia hank-keesta voi ilmetä, mikäli Davvi-tuulivoimahanke houkuttaa alueelle energiantuotannon lisärakentamista ja sen myötä voimajohtoyhteyksien rakentamista Norjasta Suomeen ja/tai kantaverkkoyhteyden Keski-Lapista Utsjoelle, jota ollaan merkitsemässä yhteystarpeena vireillä olevaan Pohjois-Lapinmaakuntakaava 2040:n. Tämän kantaverkkoyhteyden vaikutukset koskisivat useita paliskuntia läpi poronhoitoalueen.

Jonkin verran vaikutusmekanismeja on esitetty asiakirjoissa ja niissä todetaan myös, että vaikutuksia norjalaisten paliskuntien poronhoitoon tullaan arvioimaan neuvotellen hankkeen vaikutusalueen poron-hoitajien kanssa. Hankkeen vaikutuksia Suomen poronhoidolle ei ole arvioitu. Suomeen ulottuvat vai-kutukset tulee arvioida ja todeta asiakirjoissa asianmukaisesti. Vaikutusten arvioimiseksi tulee selvittää alueiden nykytila ja merkitys vaikutusalueen paliskuntien toiminnalle. Vaikutusten arvioinnissa tulee käyttää hyväksi tutkimustietoa sekä poronhoitajien kokemuseräistä tietoa. Selvitykset edellyttävät neuvotteluita ja vuoropuhelua paliskuntien kanssa. Niissä tulee

selvittää myös hankkeen haitallisten vaikutusten estämiseen ja lieventämiseen liittyviä toimenpiteitä. Mikäli hanke toteutuu, sen aiheuttamat haitat Suomen puolelle tulee estää rakentamalla esteita Norjan puolelle valtakuntien välistä rajaa.

PALISKUNTAIN YHDISTYS

Anne Ollila

toiminnanjohtaja

Viitteet

Skarin A. & B. Åhman (2014). Do human activity and infrastructure disturb domesticated reindeer? The need for the reindeer's perspective. *Polar Biology* 37 s. 1041-1054.

Skarin, A. Nellesmann C. Rönnegård L. Sandström P. & H. Lundqvist (2015). Wind farm construction impacts reindeer migration and movement corridors. *Landscape Ecology* 30: 1527-1540.

Skarin, A., Sandström, P., Alam, M. (2018). Out of sight of wind turbines—Reindeer response to wind farms in operation. *Ecology and Evolution* 2018; 1-14.

Skarin, A., Sandström, P., Niebuhr B.B., Alam, M. & S. Adler (2021). Renar, renskötsel och vindkraft. Vinter- och barmarksbete. Rapport 7011. Naturvårdverket. 126 s.

Tyler, N., Stokkan, K-A., C Hogg, Nellesmann, C., Vistnes, A-I. & G. Jeffery (2014). Ultraviolet Vision and Avoidance of Power Lines in Birds and Mammals. *Conservation Biology* 28: 630–631.

Tyler, N., Stokkan, K-A., C Hogg, Nellesmann, C. & A-I. Vistnes, (2016). Cryptic Impact: Visual Detection of Corona Light and Avoidance of Power Lines by Reindeer. *Wildlife Society Bulletin* 40(1): 50–58.

Valkama Sirpa
Paliskuntain yhdistys

Asia: SYKE/2023/103

Lausuntopyyntö koskien Norjassa sijaitsevan Davvi-tuulivoimahankkeen alueellisen kaavoitussuunnitelman vaikutustenarviointia

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään.

Lausunto koskien Norjassa sijaitsevan Davvi-tuulivoimahankkeen alueellisen kaavoitussuunnitelman vaikutustenarviointia (Lausuntopyynnön diaarinumero: SYKE/2023/103)

Johdanto

Suomen ympäristökeskus (Syke) on vastaanottanut Norjan ympäristövirastolta (Miljødirektoratet) YK:n Euroopan talouskomission valtioiden rajat ylittävien ympäristövaikutusten arviointia koskevan yleissopimuksen (E/ECE/1250, SopS 67/1997, Espoon sopimus) mukaisen ilmoituksen koskien Davvi-tuulivoimahankkeen alueellisen kaavoitussuunnitelman ympäristöarviointia. Suomen ympäristökeskus on Espoon sopimuksen ja SEA-pöytäkirjan toimivaltainen viranomainen Suomessa.

Suomen viranomaisilla, asukkailla ja yhteisöillä on mahdollisuus antaa lausuntoja ja esittää mielipiteitä kuulemisaineistosta. Suomen ympäristökeskus pyytää lausuntoja ja mielipiteitä. Palautteen tulisi erityisesti keskittyä näkemyksiin todennäköisesti merkittävistä rajat ylittävistä vaikutuksista Suomen kannalta ja kuulemisasiakirjojen sisällöstä.

Hankkeen perustiedot

Hankealue sijaitsee tunturitasangolla noin 50 kilometriä Lakselvista itään ja 30 kilometriä Adamselvistä lounaaseen. Kaavoitussuunnitelman tarkoituksena on mahdollistaa yksikköteholta enintään 800 MW:n tuulivoimavoimalaitoksen ja siihen liittyvän infrastruktuurin rakentaminen. Kaava-alueelle pystytetään arviolta 60–160 tuuliturbiinia. Tuuliturbiinien määrä riippuu kunkin tuuliturbiinin nimellistehosta, mutta hankkeen omistajan arvio tällä hetkellä on noin 100 myllyä. Tuulivoimalaitoksen pinta-ala on noin 62 km². Kaikkien rakenteiden, kuten sisäisten teiden, tuuliturbiineja ympäröivien lastausalueiden, louhintojen, käyttö- ja huoltokeskuksen jne. osuus

kokonaispinta-alasta on noin 2–3 %. Turbiinien korkeus voi olla 200 m maanpinnasta (roottorin lapojen yläosa).

Utsjoen kunta lausuu Davvi-tuulivoimahankkeen alueellisesta kaavoitussuunnitelmaa seuraavaa.

Vaikutus porotalouteen

Tuulivoimapuisto toteutuessaan pienentää Norjan porojen laidunaluetta puiston alueella. On erittäin todennäköistä, että tuulivoimapuisto lisää entisestään Norjan porojen tuloa Suomeen, koska mm. tuulimyllyjen aiheuttama melu ajaa Norjan poroja Suomea kohti ja koska Tenojoen jokilaaksossa ei ole valtiosopimuksen mukaisesti poroesteaitaa Levajoki-Pulmanki-välillä Norjan vastualueella.

Puisto vaikuttaa porojen luontaiseen vuodenaikaiseen laidunkiertoon. Norjan porot kuluttavat Kaldoaivin ja Paistunturin paliskuntien laitumia ja aiheuttavat paliskunnille merkittävästi lisäkuluja ja -töitä. Norjan porot aiheuttavat myös viljelijöille ja maanomistajille vahinkoa ja kuluja Utsjoella.

Norjan puolella rakennettava Lágešduottar ja čorgas-paliskuntien välinen poroaita vaikuttaa Norjan porojen laidunkiertoon. Tämän vuoksi jatkossa Rastigaisan alueen tärkeys korostuu porojen laidunnuksessa. Suunnitteilla oleva tuulivoimapuiston voidaan olettaa ohjaavan poroja pois Rastigaisalta, mikä lisää entisestään painetta porojen siirtymiselle Suomen puolelle.

Vaikutus maisemaan

Jos Davvi-tuulivoimapuisto rakennetaan, se muuttaa pysyvästi maisemaa myös Suomen puolella. Utsjoelle on tunnistettu Valtioneuvoston toimesta kolme valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta: Paistunturien luontaiselinkeinomaisemat (VAM15013), Tenonjokilaakson maisemat (VAM150182) ja Utsjokilaakson maisemat (VAM150184). Lisäksi on tunnistettu Nuvvuksen valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY). Tunnustuksilla halutaan valtakunnallisesti vaalia Tenonlaakson saamelaisen luontaistalouden ikaikaista maisemaa. Kaikki mainitut maisemat ovat DAVVI-tuulipuiston vaikutusalueella.

Metsähallitus on laatinut laajalla osallistamisella Saamelaisten kotiseutualueen luonnonvarasuunnitelman vuosille 2022-2027. Luonnonvarasuunnitelmassa on sitouduttu siihen, että sen voimassaoloaikana ei rakenneta tuulivoimaa saamelaisten kotiseutualueelle. Kaukomaisema toisi myös DAVVI-tuulipuiston osaksi Utsjoen maisemaa.

Vaikutus matkailuun

Utsjoki on maisemaltaan uniikkia seutua. Avotunturiylängöt ovat leimallista luontoa alueella. Kesällä 2022 Utsjoen kunta hyväksyi kuntastrategian, jonka yksi keskeinen strateginen painopiste on kestävästi kasvava matkailu. Utsjoen kehittyvä matkailu nähdään elinkeinona, joka nojaa alueellisiin vahvuuksiin; elävään alkuperäiskulttuuriin sekä matkailuun, joka nivoutuu osaksi paikalliskulttuuria. Utsjoki tarjoaa matkailualueena sellaista, mitä voimakkaasti rakennetut matkailualueet eivät voi tarjota: valosaasteettomuutta, hiljaisuutta, helposti saavutettavaa rakentamatonta ympäristöä, erämaisuuutta. DAVVI-tuulivoimapuisto muuttaisi tunturiylänpöjien tarjoamaa maiseman rakentamattomuutta ja erämaisuuutta.

Yhteenveto

Utsjoen kunta vastustaa Davvi-tuulipuiston hanketta. Hankkeella nähdään olevan negatiivisia vaikutuksia ja riskejä Suomen ainoan saamelaisenemmistöisen kunnan keskeisille elinkeinoille, porotaloudelle ja matkailulle. Maiseman muutos vaikuttaisi myös alueen asukkaiden mielenmaisenaan, kun ikiaikainen maisema muuttuisi.

Lepistö Tanja

Utsjoen kunta - Utsjoen Kunnanhallitus 19.10.2023 § 164

LAUSUNTO

20.10.2023

Dnro: 1186/D.a.3./2023

Suomen ympäristökeskus
kirjaamo@syke.fi

Lausunto koskien Norjassa sijaitsevan Davvi-tuulivoimahankkeen alueellisen kaavoitussuunnitelman vaikutustenarviointia

Viite: SYKE/2023/103

Aluksi

Suomen ympäristökeskus pyytää Saamelaiskäräjiltä lausuntoa koskien Norjassa Lebesbyn kunnassa Suomen pohjoispuolella sijaitsevan Davvi-tuulivoimahankkeen alueellisen kaavoitussuunnitelman vaikutustenarviointia, eli kyseessä on tarkemmin ehdotus kaavoitusohjelmaksi. Lebesbyn kunta on edellyttänyt, että hankkeelle laaditaan alueellinen kaavoitussuunnitelma. Suunnitelma kattaa tuulivoimalaitoksen sekä sen tieliittymää ja sisäisiä teitä koskevat järjestelyt.

Suomen Saamelaiskäräjien tehtävänä on Suomen lain mukaan hoitaa saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä heidän asemaansa alkuperäiskansana koskevat asiat (laki saamelaiskäräjistä 974/1995, 5 §). Saamelaiskäräjät edustaa saamelaisia tehtäviinsä kuuluvissa asioissa kansallisissa ja kansainvälisissä yhteyksissä (laki saamelaiskäräjistä 974/1995, 6 §).

Suunniteltu tuulivoimahanke kohdistuu pohjoissaamen rajat ylittävälle kielialueelle ja saamelaiskulttuurin perinteisille ydinalueille.

Saamelaiskäräjien kanta Davvi -tuulivoimahankkeeseen

Saamelaiskäräjät vastustaa Davvi -tuulivoimahanketta, koska se on suuren mittakaavan teollinen hanke, joka kohdistuu saamelaiskulttuurin perinteisille ydinalueille ja joka ei ole lähtöisin saamelaisten aloitteesta eikä ensisijaisesti ole tarkoitettu tukemaan saamelaisten oikeuksien toteutumista. Ensimmäisestä ovat osoituksena erityyppiset saamelaiset kulttuuriperintökohteet, nykypäivän aktiivinen saamelaiselinkeino toiminta ja maisemaan liitetyt merkitykset.

Saamelaiskäräjät näkee kyseessä olevan kulttuurin ydinalueen merkityksen saamelaisten kannalta tulevaisuudessa vain kasvavan, ei vähiten ilmastonmuutoksen seurauksena, mutta myös kasvavien maankäyttöpaineiden takia (esim. motorisoitu luontomatkailu).

Tuulivoimahankkeesta vastaa Grenselandet DA, jonka pääomistaja on energiayhtiön St1:n tytäryhtiö St1 Norge AS. Suunnitellun tuulivoimahankkeen tavoitteena on tukea etenkin Norjan pohjoisosien nykyisten suurten teollisuuslaitosten sähköistämistä ja vaihtoehtoisten energialähteiden varaan rakentuvien kehityshankkeiden toteuttamista.

Barentsin alueen vihreä siirtymä tulee Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan toteuttaa siten, että pyritään hyvinvoivan saamelaisenkin yhteiskunnan rakentamiseen saamelaisten omat lähtökohdat ja toiveet huomioiden. Saamelaiskäräjät suhtautuu Davvi -tuulivoimalahankkeen valmistelun jatkamiseen kielteisesti.

Hankesuunnittelun tilanne

Norja ilmoitti Suomelle elokuussa v. 2017 tuulivoimahankkeen ympäristövaikutusten arviointimenettelyn käynnistymisestä ja ympäristövaikutusten arviointiohjelmasta järjestettiin kuuleminen Suomessa 1.11.–8.12.2017, jolloin Saamelaiskäräjät on lausunut asiasta (4.12.2017, dnro 473/D.a.2./2017). Ympäristöministeriö ilmoitti Norjalle tammikuussa v. 2018 Suomen osallistuvan ympäristövaikutusten arviointimenettelyyn. Ympäristövaikutuksia koskevan kansainvälisen kuulemisen koordinoituvastuu on siirtynyt Suomen ympäristökeskukselle.

Tuulivoimahanketta lupahakemus vaikutustenarviointeineen toimitettiin Norjan viranomaisille (Norjan vesistö- ja energiavirasto NVE) lokakuussa 2019. Tanan kunta päätti kielteisestä kannasta hankkeeseen. Tarkistettu lupahakemus, joka koskee vain Lebesbyn kuntaa, toimitettiin NVE:lle elokuussa 2022.

Davvi -tuulipuiston sijainti ja koko, kuten myös sen sähkönsiirtoratkaisut ovat muuttuneet verrattuna v. 2017 kuultavana olleeseen suunnitelmaan:

- Tuulipuiston pinta-ala on 62 km² (v. 2017: 78 km²) ja tuulivoimaloiden lukumäärä 66–160 kpl (v. 2017: 100–267 kpl).
- Tuulivoimalat olisivat nimellistehoaltaan 5–12 MW (v. 2017: 3–8 MW) ja enimmäiskorkeudeltaan 200 metriä (v. 2017: 175 m).
- Tuulipuisto sijoittuu Lebesbyn kunnan alueelle ja lähimmäksi Suomea kohdistunut Tanan kunnan puoleinen osa-alue Vilgesraššalla on jäänyt pois.
- Hankevastaava on v. 2018 lopulla luopunut voimansiirron vaihtoehtoisena ratkaisuna olleesta linjauksesta Suomen puolelle ja suunnittelee nyt yhteysliitäntää vielä rakentamattomaan 420 kV:n voimajohtoon välillä Skaidi–Adamselv.

Saamelaiskäräjien huomiot Lebesbyn kunnan alueellisen kaavasuunnitelman kaavoitusohjelmaa koskevasta ehdotuksesta

Saamelaiskäräjät toteaa, että kansainvälisen kuulemisaineiston karttakuvien tulisi antaa selkeä käsitystä hankealueen sijoittumisesta suhteessa Suomeen. Nyt hankealueen sijainti ilmenee yleisellä mittakaavatasolla ja hyvin rajallisesti (karttakuvat 1–1, 7–2).

Saamelaiskäräjät on arvioinut hankealueen etäisyyttä Lebesbyn kunnan karttapalvelun avulla kuulemisaineiston karttakuvien pohjalta: Hankealue sijaitsee lähimmillään n. 17,5 km päässä Tenosta Levajoen suun kohdalla (aiemmin n. 14 km).

Saamelaiskäräjät vaatii, että tulevaisuudessa kuulemisissa on saatavana rajat ylittävää arviointia ja sitä tukeva kartta-aineisto.

Saamelaiskäräjät tuo lausunnossaan esille huomioita erityisesti kuulemisaineiston kohtien 7 Mahdolliset seuraukset ja 8 Ehdotus kaavoitusohjelmaksi osalta.

1. Selvitettävät asiat ja vaikutusten merkittävyyden esittäminen

Kaavoitusohjelmassa esitetään lyhyitä perustelemattomia arvioita kuten esimerkiksi, että ”*liikenne ja poronhoito voivat arvion mukaan jatkaa alueella entiseen tapaan*” (KO s. 16), koska turbiinien ja tuulipuiston sisäisten teiden vaatima ala on erittäin rajallinen. Tällainen arviointitapa pohjautuu käsitykseen, jonka mukaan ainoastaan rakenteiden vaatima maa-ala ja sen poistuma ovat vaikutuksia aiheuttavia tekijöitä. Tällaisten arvioiden kirjaaminen asiakirjoihin, joissa myöhemmin eritellään muitakin vaikutustyyppisiä kuten välke ja välttämisvaikutukset, on vähättelevää ja kertonee puutteellisesta saamelaiskulttuurin ja poronhoidon tuntemuksesta. Poronhoitoon kohdistuvia vaikutuksia ei tule lähtökohtaisesti ja perusteetta pyrkiä esittämään vain vähäisinä missään asiakirjan kohdassa, etenkään kun asiakirjassa muualla todetaan vaikutuksia olevan.

Tuulivoimalaitoksen maisemavaikutuksia koskevassa kuvaus on tulkittavissa siten, että näkyvyysvaikutukset aiheutuvat peloista ja epäluuloista johtuvaksi. Luonnon koskemattomuudesta puhuessa tekstiin on otettu mukaan arvottavia ilmauksia kuten lajiköyhyys tai vähäisten, pienten vesistöjen vähätuottoisuus, jotka eivät liity käsiteltävään asiaan eli luonnon koskemattomuuteen. Teemaan palataan lausunnossa edempänä.

Saamelaiskäräjät pitää tärkeänä, että vaikutuksista puhutaan vain parhaaseen saatavilla olevaan ja dokumentoituun tietoon perustuen (teksti, ääni, kuva).

Saamelaiskäräjät toteaa, että näkyvyysvaikutukset ovat todellisia ja aiheutuvat maiseman fyysistä muutoksesta alueella, joka sisältää vain erittäin harvoja rakennettuja elementtejä. Hanke kohdistuu maisemaan, jonka piiriin kuuluvat saamelaisille pyhät Rastigaissa ja Utsjoen Ailigas -tunturit. Teollisten hankkeiden toteuttaminen tässä maisemassa on paitsi epäkunnioittavaa, myös saamelaisten oikeuksia loukkaavaa. Saamelaisen kulttuurimaiseman ominaispiirteisiin palataan tuonnempana tässä lausunnossa.

Näkyvyysvaikutuksia arvioidessa tulee huomioida Ylä-Lapin ja Finnmarkin alueella yleinen luonnossa liikkuminen osana jokapäiväistä elämää. Ihmiset eivät havainnoi maisemaa ainoastaan ikkunoistaan käsin vaan etenkin osana arjen toimintojen suorittamista myös maastosta käsin. Samalla maisema on myös matkailun vetovoimatekijä. Näkyvyys ja maisemavaikutukset kohdistuisivat siis alueen asukkaiden ja toimijoiden elinoloihin ja elinkeinoihin.

Kaavoitusohjelman on tarkoitus ohjata tuulivoima-aluetta koskevaa alueellista kaavoitusta varten tehtäviä selvityksiä. Selvitysten pohjalta arvioidaan hankkeen edellytyksiä suhteessa soveltuvaan lainsäädäntöön. Hanke kohdistuu Finnmarkin alueelle, jota koskevasta maan ja luonnonvarojen hallinnasta säädetään Finnmarkin lain tavoitepykälässä. Alueen maan ja luonnonvarojen hallinnan tulee olla tasapainoista ja ekologisesti kestävä, erityisesti saamelaisten kulttuurin ja elinkeinojen ja saamelaisyhteiskunnan kannalta¹.

Saamelaiskäräjät esittää, että hankkeen vaikutuksia Finnmarkin lain tavoitepykälän toteutumiseen on arvioitava ja kuvattava ja että tämä täydennetään kaavoitusohjelman kohtaan 8.3.6 elinkeinoelämän ja yhteiskunnan intressit.

¹ Finnmarksloven 1 §: Lovens formål er å legge til rette for at grunn og naturressurser i Finnmark forvaltes på en balansert og økologisk bærekraftig måte til beste for innbyggerne i Finnmark og særlig som grunnlag for samisk kultur, reindrift, utmarksbruk, næringsutøvelse og samfunnsliv. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-85>.

Luonnon koskemattomuus saamelaisalueella

Ehdotuksessa todetaan oikeansuuntaisesti, että tietoa on hankittava ”erämaan käytöstä ja käytännöistä sekä alueen erämaihin sijoittuvista elinkeinoista” lähteinä mm. ”alueella asuvien saamelaisten intressejä edustavat tahot”.

Saamelaiskäräjät toteaa kuitenkin, että luonnon koskemattomuus saamelaisalueella on aina lähtökohtaisesti näennäistä koskemattomuutta ja edustaa kulttuurin ulkopuoliseen tarkasteluun pohjautuvaa arviota. Koskemattomaa ”erämaata” ei ole saamelaiskulttuurissa olemassakaan, mistä kertoo muun muassa se, että saamen kielissä ei ole olemassa erämaa-sanaa.

Saamelaisten kulttuurimaisemaa ja siihen sisältyviä saamelaisille merkityksellisiä kulttuurimuistoja ei välttämättä ole mahdollista tunnistaa ihmisen toiminnan fyysisistä jäljistä. Tyypillisesti saamelaisten kulttuurin jäljet tai niiden kulttuurinen merkitys eivät ole syntyneet paikkaa fyysisesti muokkaamalla, päinvastoin, saamelaiset ovat kautta historian kunnioittaneet ympäristöään ja pyrkineet jättämään siihen mahdollisimman vähän jälkiä. Samoin edellyttävät saamelaisten perinteisiin elinkeinoihin liittyvät maisemat oman tarkastelutapansa. Lähtökohtainen pyrkimys myös elinkeinoja harjoitettaessa on ollut olla jättämättä jälkiä. Tilapäiseen tai vuodenaikaiseen majoittumiseen käytetyt ainekset eivät tyypillisesti aiheuta maisemaan vuosisatoja säilyviä elementtejä. Saamelaisten pyhät paikat voivat näyttäytyä koskemattomina ja karuina luontokohteina, joiden kaltaisia sisältyy hankealueen läheisyyteenkin.² Tällaisten kohteiden luonne ja kulttuurinen merkitys tulevat ilmi esimerkiksi saamenkielisistä paikannimistä, saamelaisesta tarinaperinteestä ja/tai niihin liittyvästä saamelaisten perinteisestä tiedosta. Saamelaiskäräjät huomauttaa myös, että pyhät paikat voivat olla sukukohtaisiakin, jolloin paikan merkitystä ei ole välttämättä haluttukaan avata ulkopuolisille tahoille.

Luonnon koskemattomuus ei tarkoita sitä, etteikö sillä olisi saamelaisille erityisiä merkityksiä, vaan päinvastoin, se voi nimenomaan indikoida saamelaista kulttuurimaisemaa.

Saamelainen kulttuuriperintö

Saamelaisten kulttuuriperinnön osalta tulisi edelleen pidättäytyä jaosta aineelliseen ja aineettomaan kulttuuriperintöön. Kyseinen jako ei vastaa saamelaisten maailmankuvaa eikä sitä, miten saamelaiset itse kulttuuriperintöään hahmottavat. Ehdotuksen kohdassa 8.3.2 s. 38 todetaan oikeansuuntaisesti, että ”saamelaisten uskonkäsitteet ja perinteet on selvitettävä”, kuten myös ”hankkeen vaikutus aineettomaan kulttuuriperintöön kaava-alueella ja siihen rajoittuvilla alueilla”.

Saamelaiskäräjät esittää, että kappaleeseen 7.3. lisätään maininta saamelaisesta kulttuurimaisemasta kuten myös tieto siitä, että saamelaiset kulttuurimuistot ovat Norjassa automaattisesti suojeltuja ollessaan peräisin varhaisemmalta ajalta kuin v. 1917 (Kulturminneloven 4 §, 2 mom.)³.

² Norjan Saamelaiskäräjien kuvaus saamelaisten pyhien paikkojen luonteesta: Stedene i naturen består gjerne av naturformasjoner uten menneskeskapte spor, slik som enkeltliggende steiner og steinblokker, steinformasjoner, fjell, sjøer, holmer, nes, kilder, elver, skogsområder, enkeltstående trær etc. De hellige stedene kan også bestå av menneskeskapte konstruksjoner, slik som steinringer og labyrinter, samt ha spor etter menneskelig aktivitet som offergaver og annet. Også menneske- og bjørnegraver regnes som samiske hellige steder.

<https://sametinget.no/kulturminne-og-byggningsvern/samiske-kulturminner-og-landskap/hellige-landskap/>, 6.4.2022.

Norjan Saamelaiskäräjät on toimivaltainen viranomainen kulttuuriperinnön osalta.

³ <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1978-06-09-50?q=kulturminneloven>

Saamelaiskäräjät esittää, että kohtaan 8.3 *Selvitysten aiheet* nostetaan alakohdan 8.3.2 mukaisesti aiemmin tunnistamattomien saamelaisten kulttuurimuistojen lisäinventointien suorittaminen tarvittaessa Norjan kulttuurimuistolain mukaisesti⁴.

Paikallisille saamelaisille merkittäviä, sensitiivisiä alueita voi sijaita hankkeen vaikutuspiirissä. Niitä koskevaa tietoa ei välttämättä haluta antaa julkisuuteen. Tällaisia kohteita koskeva informaatio tulee pyrkiä tunnistamaan soveltuvalla tavalla ja pyrkiä suojaamaan kohteet interventioilta.

Näkyvyys, maisema ja visualisoinnit

Saamelaiskäräjät esittää, että 200 m korkeiden tuulivoimalaitosten näkyvyys ja rajat ylittävät maisemavaikutukset selvitetään ja että visualisointeja tehdään myös muun korkuisille rakenteille kuin 200 m korkeille, jotta korkeuden vaikutusta maisemavaikutukseen voi arvioida. Tämä siksi, että käsillä olevassa kuulemisessa ei ole tiedossa mahdollisesti rakennettavien tuulivoimaloiden lopullinen korkeus. Jos hanke päätetään toteuttaa, on tärkeää, että rakennusvaiheessa on käytössä realistisen arvioinnin mahdollistavia taustaselvityksiä. Maisemavaikutuksia tulee arvioida eurooppalaisen maisemayleissopimuksen pohjalta, jota käytetään tuulivoimahankkeen lupahakemukseen sisältyvässä maisema-arvioinnissa, ja maisema-arvioinnissa tulee huomioida saamelainen kulttuurimaisemakäsitys.

Saamelaiskäräjät esittää, että tuulivoimaloiden näkyvyyttä Suomen puolella arvioidaan suhteessa asutukseen (pysyvät ja loma-asunnot) ja suhteessa poroerotuspaikkoihin ja muihin paikallisten käyttämiin maastokohteisiin. Lisäksi Saamelaiskäräjät esittää, että näkyvyyttä visualisoidaan useammasta paikasta Suomen puolella ml. ylänköalueilta Utsjoen eteläpuolella, vrt. Saamelaismuseum Siidan lausunto Davvi -tuulivoimahankkeen alueellisen kaavoitussuunnitelman vaikutusten arvioinnista, 12.10.2023. Teoreettinen näkyvyyskartta tulee laatia 50 km säteelle tukemaan visualisointikuvien sijaintien valintaa.

Elinkeinoelämään liittyviä seikkoja

Saamelaiskäräjät näkee tärkeäksi mainita, että Suomen puolella vierailee säännöllisesti Norjan puolelta tulleita poroja, joiden palauttamisen kulut ovat korvattavia kustannuksia. Porojen sekaantumisen riski voi kasvaa suunnitellun hankkeen myötä ja tulisi huomioida arvioinnissa.

Saamelaiskäräjät esittää, että arvioidaan porojen valtakunnan rajan yli kulkeutumisen ja sekaantumisen riskin lisääntymistä.

Suomen ja Norjan poronhoitoyhteisöjen välillä on rajat ylittäviä yhteyksiä, joiden kautta hankkeesta kohdistuu sosiaalisia vaikutuksia Suomessa asuviin saamelaisiin.

Kaavoitusehdotuksen kohdassa 8.2. oleva kirjaus Norjan Saamelaiskäräjien ohjeiden käyttämisestä pohjana poronhoitoa ja muuta saamelaisten maankäyttöä koskevissa selvityksissä on myönteinen. Samoin on myönteistä, että ehdotuksessa tunnistetaan saamelaiskulttuurin kokonaisvaltaisuus ja ehdotetaan poronhoitoa koskevaa selvitystä tarkasteltavan yhdessä saamelaisten toimintaa erämaassa sekä kulttuurimuistomerkkejä ja kulttuuriympäristöä koskevien selvitysvaatimusten kanssa.

Saamelaiskäräjät esittää, että selvitetään saamelaisyhteiskunnan ja saamelaisten elinkeinojen jatkuvuuden turvaamisen intressit suunnittelualueella Finnmarkissa (täydennys kohtaan 8.3

⁴ Lupahakemuksen 15.8.2022, s. 59, mukaan selvitysten tekemisestä Norjan alueella on sovittu viranomaisten kesken.

elinkeinoelämän ja yhteiskunnan intressit). Saamelaiskäräjät esittää, että tässä yhteydessä tarkastellaan hankkeen vaikutusalueella toimivien paikallisten saamelaisyhteisöjen alueisiin kohdistuvia muita vastaavia laajamittaisia maankäyttöhankkeita, niin olemassa olevia kuin suunniteltuja, ja arvioidaan niiden yhteisvaikutukset saamelaisten kannalta (lisäys kohtaan 8.2).

Ehdotuksen kohdassa 8.3 todetaan, että verrattuna v. 2018 laadittuun vaikutusten selvitysohjelmaa on muutettu mm. poistamalla tarpeettomana osio rajat ylittävistä elinkeinoelämää ja yhteiskuntaa koskevista vaikutuksista. Perusteeksi ilmoitetaan, että em. vaikutuksia ei ole tehtyjen selvitysten mukaan. Saamelaiskäräjät esittää, että käytetty lähde ilmoitetaan julkisesti tarkasteltavaksi.

Saamelaiskäräjät esittää, että kohtaan 8.1.4. merkitään lisäys: ”*suhde muuhun kaavoitukseen ja lupaprosesseihin*”.

Saamelaiskäräjät pitää ehdotuksen kohdassa 8.3.6 kuvattuja poronhoitoa ja saamelaisten toimintaa erämaassa koskevia selvityksiä kattavina ja niissä hyödynnettäviä lähteitä valideina (s. 43–44). Tarkasteluun tulee sisällyttää myös taloudelliset ja sosiaaliset vaikutukset, joihin tässä lausunnossa on jo viitattu. Näitä vaikutuksia tulee pyrkiä valottamaan erityyppisten lähteiden avulla. Haastatteluja varten on tärkeää luoda kulttuurisensitiiviset ja mahdollisimman turvalliset puitteet. Turhia haastatteluja tulee välttää, jos asiaa on jo aiemmin selvitetty. Selvitystyössä tulee huomioida poronhoitotöiden kannalta kuormittuneet ajankohdat ja välttää niitä. Poronhoitoa ja saamelaiskulttuuria koskevia vaikutuksia tulee pyrkiä kuvaamaan kulttuurin omista lähtökohdista käsin siten, että huomioidaan saamelaisten itsensä vaikutuksille antama merkitys ja painoarvo, vrt. tässä lausunnossa aiemmin kommentoitu vähättelyyn pyrkivä sanallistaminen, jota tulee välttää.

Hyvinvointia ja mielenterveyttä koskevat näkökohdat

Saamelaiskäräjät esittää saamelaisnäkökulman tukemiseksi, että kaavoitusohjelmaan lisätään saamelaisten hyvinvointia ja mielenterveystilannetta tarkasteleva selvitys, joka kattaa saamelaisten kokemuksia ja tuntemuksia suhteessa tuulivoimarakentamiseen, ja arviointia niiden vaikutuksesta heidän toimintakykyynsä ja näkymiinsä elinkeinonharjoittajina ja saamelaisyhteisön jäsenenä. Saamelaiskäräjät viittaa v. 2017 ilmestyneeseen pohjoismaissa asuvien saamelaisten itsemurhien ehkäisy-suunnitelmaan⁵, jossa todetaan mm., että

”Saamelaisjärjestöt ja saamelaisten edustukselliset elimet (Norjan, Ruotsin ja Suomen saamelaiskäräjät) ovat yhä enenevässä määrin panneet merkille ja vastustaneet sitä, että saamelaisten elämäntilanteelle seurauksia aiheuttavia päätöksiä tehdään ilman, että saamelaisilla on minkäänlaista todellista vaikutusvaltaa. Sellaiset päätökset voivat koskea kaikkia saamelaisen yhteisöelämän osa-alueita. Mutta kun päätöksenteko koskee Saamenmaan maan- ja vedenkäyttöä eli saamelaisten perusresursseja, jotka mahdollistavat saamelaisten perinteiset elinkeinot kuten kalastuksen, poronhoidon, metsästyksen ja duodjin (saamelaiset käsityöt), sen seuraukset ovat erityisen vakavia ja kauaskantoisia. Kun saamelaisilta evätään mahdollisuus vaikuttaa esimerkiksi maan- ja vedenkäytön kaltaisiin asioihin, heiltä evätään samalla mahdollisuus itse määrätä omasta elämäntilanteestaan sekä oikeus saamelaisen elämänmuodon säilyttämiseen ja kehittämiseen.” (SANKS 2017, suomennos, s. 20).

Saamelaiskäräjät viittaa tässä yhteydessä myös Oulun yliopistolla toimivan ympäristösosiologi Outi Auttin määrittelemään ympäristötrauman käsitteeseen. Ympäristötrauma määritetään fyysistä

⁵ Samisk nasjonalt kompetansetjeneste – psykisk helsevern og rus (SANKS) & Samerådet, 2017. Plan för suicidprevention bland samer i Norge, Sverige och Finland.

ympäristöä muuttavaksi tapahtumaksi, joka loukkaa henkilökohtaista paikkasuhdetta ja aiheuttaa pitkäkestoista oireilua.⁶

2. Ilmastomuutoksen eteneminen arktisella alueella

Kaavoitusohjelmaehdotuksen mukaan ”on selvää, että mikäli ilmastomuutos toteutuu Finnmarkin aluetta koskevien ennusteiden mukaisesti, on sillä merkittävä vaikutus muun muassa alueen ekosysteemeihin ja porotalouteen.” (s. 10).

Saamelaiskäräjät jakaa tämän käsityksen⁷ ja pitää tärkeänä, että poroelinkeino sekä muut saamelaisten perinteiset elinkeinot, eli kalastus, metsästys, keräily sekä saamelainen käsityö voivat ylläpitää erityyppisten alueiden saatavuutta. Tällaiset erityyppiset alueet olisivat hyödynnettävissä vara-alueina tai joustonvarana sekä vaihtuvien sääolojen että ilmastomuutoksen vaikutuksille altistumisen riskin minimointia silmällä pitäen. Alueiden saatavuus on oleellinen osa ilmastomuutokseen varautumista. Ilmastomuutokseen sopeutumisen kyky on riippuvainen saamelaisten mahdollisuuksista suunnitella, ohjata ja hallita elinkeinonsa perustaa.

Saamelaiskäräjät esittää, että selvitetään, miten laadittavalla kaavalla voidaan tukea saamelaisten sopeutumista ilmastomuutokseen kohdealueella.

3. Tulevaisuusnäkökulma saamelaisten oikeuksien turvaamiseen

Saamelaiset ovat Euroopan unionin manneralueen ainoa alkuperäiskansa. Saamelaisilla on oma historia, kieli, kulttuuri, elinkeinot, elämäntapa ja identiteetti. Eri alueiden saamelaisilla, kuten rajat ylittävällä Tenonlaakson saamelaisyhteisöllä on oma yhteinen historia, perinteet ja tavat. Saamelaiskulttuuri on luontosidonnainen kulttuuri ja tästä syystä muutokset luonnonympäristössä vaikuttavat merkittäväällä tavalla kulttuurin harjoittamisedellytyksiin. Tämä on myös syynä sille, että esimerkiksi Finnmarkin lailla pyritään saamelaisten kulttuurin harjoittamisedellytyksiä turvaamaan.

Saamelaisten kulttuurin luontosidonnaisuus ei ole yleisluonteista vaan perustuu tietyn konkreettisen luonnonympäristön ominaispiirteiden tuntemukseen. Luontosidonnaisuus pohjautuu katkeamattomiin yhteyksiin kulloiseenkin alueeseen sukupolvien taakse. Se ilmenee muun muassa saamenkielisissä luontoon ja elinkeinoihin liittyvinä käsitteinä, ja luonnossa olevia ilmiöitä ja tapahtumia koskevin tarinoina ja joikuina. Saamelaisia ei voi siirtää muualle harjoittamaan

⁶ Väitöskirjatutkija Päivi Magga Oulun yliopistolta on Perintönä muutos -luennossaan (Oulun yliopiston Giellagas-instituutti 25.11.22) soveltanut Auttin ympäristötrauma käsitettä saamelaiskontekstiin seuraavien julkaisujen pohjalta: Autti, Outi 2022: Ympäristötrauma – vesivoiman muuttaman jokiympäristön vaikutukset koettuun hyvinvointiin. Sosiologia 2/2022, s. 94-109; Autti, Outi 2022: Environmental Trauma in the Narratives of Postwar Reconstructions: The Loss of Place and Identity in the Northern Finland After World War II. Teoksessa Trauma, Experience and Narrative in Europe after World War II (Kivimäki, Ville; Leese, Peter). Palgrave Studies in the History of Experience. Palgrave Macmillan, s. 267–297.

⁷ Tilastotietoja ja havaintoja ilmastomuutoksen heijastumisesta Finnmarkin alueen sääoloihin esitetään esimerkiksi seuraavissa julkaisuissa: Saamelaisneuvosto 2023. Climate Change in Sápmi – an overview and a Path Forward; Rasmus, Landauer, Lehtonen, Mettiäinen, Sorvali, Kumpula, Tuomenvirta ja Turunen 2023. Porotalouden sopeutuminen ilmastomuutokseen – miten ilmastomuutoksen haitalliset vaikutukset voidaan minimoida? Arktisen keskuksen tiedotteita 64/2023. Lapin yliopisto, Arktinen Keskus.

kulloistakin luontosidonnaisen kulttuurinsa osa-aluetta. Kotijoet, vaara, jängät ja tunturit ovat merkityksellisiä monitahoisia paikkoja, jotka eivät välttämättä puhuttele toisen alueen saamelaisia samalla tavalla. Tästä syystä esimerkiksi nyt käsillä olevan hankkeen vaikutuksista voi esiintyä erilaisia arvioita. Saamelaisten tapaoikeuteen kuuluu myös se, että tietyt alueet ovat tietyn saamelaissuvun tai yhteisön alueita, eivätkä muut käytä niitä. Näin saamelaiset ovat kautta historian huolehtineet muun muassa luonnon kantokyvystä.

Saamelainen perinteinen ruokajärjestelmä on edelleen saamelaisalueella asuvien saamelaisten ravinnonsaannin perusta. Ruokajärjestelmän perustana ovat perinteisistä elinkeinoista saadut raaka-aineet, kuten poro, kala, riista sekä marjat. Perinteisten elinkeinojen haasteet heijastuvat suoraan saamelaisten ruokaturvaan ja omavaraisuuteen.

Saamelaisten näkökulmasta ruokaturva ja oikeus siihen käsittää yhtä lailla luonnonantimien saatavuutta kuin kaupallista ruuantarjontaa koskevaa huoltovarmuutta. Omavaraisuus voi toteutua, kun saamelaisten on mahdollista hallita perinteisiä elinkeinojaan eli perinteisen ruuan tuotantoa.

Saamelaiskäräjät huomauttaa, että perinteiset elinkeinot muodostavat aineellisen perustan saamelaisten kulttuurille ja identiteetille, ja ne ylläpitävät saamen kieltä, saamelaisten perinteistä tietoa, luontosuhdetta ja yhteisöllisyyttä. Nämä kulttuurin elementit siirtyvät sukupolvelta toiselle ainoastaan aktiivisessa käytössä, jonka elintärkeitä areenoja saamelaisten perinteiset elinkeinot ovat. Mikäli jokin elinkeino tai sen osa häviäisi tietyltä alueelta kilpailevan maankäytön seurauksena, häviäisi myös kyseisen alueen saamelainen kulttuuri.

Saamelaisten mahdollisuudet jatkaa tänään ja tulevaisuudessa vallitsevissa olosuhteissa kulttuurinsa harjoittamista tulee huomioida. Saamelaisten mahdollisuudet kulttuurinsa harjoittamiseen myös tulevaisuudessa sukupolven tai useamman sukupolven kuluttua tulee punnita ja turvata etenkin viranomaisten toimesta ja etenkin saamelaiseen kulttuurimaisemaan perustavanlaatuisesti vaikuttavaa hanketta edistettäessä.

Saamelaiskäräjät näkee ehdottoman välttämättömäksi, että Davvi -tuulipuiston sijoittamista tarkastellaan tästä näkökulmasta riippumatta siitä, minkälainen käsitys hankkeen kohdealueella ja sen ympäristössä tällä hetkellä asuvilla ja toimivilla saamelaisyhteisöjen jäsenillä on asiasta heidän oman etunsa kannalta. Tämä tarkoittaa sekä omavaraisuutta ja ruokaturvaa kuin myös kulttuurista jatkuvuutta. Lisäksi kuten tässä lausunnossa muualla todetaan, ilmastonmuutoksen vaikutuksiin sopeutuminen edellyttää joustonvaraa. Tämä voi tarkoittaa, että muun maankäytön takia lukitut alueet voisivat muutoin tulla tulevaisuudessa kyseeseen ilmastonmuutokseen sopeutumisessa. Saamelaisyhteisöt pyrkivät sisällyttämään nautinta-alueeseensa kuten yllä todettiin erityyppisiä alueita, jotka ovat käytössä eri vuodenaikoina ja eri tarpeisiin, ja jotka kaikki ovat tärkeitä kokonaisuuden kannalta.

Saamelaisilla on useiden kansainvälisten ihmisoikeussopimusten mukaan alkuperäiskansana oikeus oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen ja kehittämiseen. Tätä koskevat edellytykset tulee viranomaisten kaikilla tasoilla pyrkiä aktiivisesti turvaamaan. Saamelaiskäräjät mainitsee erityisesti YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia sekä taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä

oikeuksia koskevat yleissopimukset ja niitä koskevan oikeuskäytännön. Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen (KP-sopimus) tulkinta on selkeästi kehittynyt vähemmistöjen jäsenien oikeuksien painottamisesta alkuperäiskansayhteisöjen oikeuksien painottamiseen. KP-sopimuksen 27 artiklan mukaan saamelaisilta ei saa kieltää oikeutta yhdessä muiden ryhmänsä jäsenten kanssa nauttia omasta kulttuuristaan. Tähän sopimukseen, mutta myös muuhun kansainväliseen oikeuteen perustuu velvoite suojella alkuperäiskansan kulttuuria niin, että se säilyttää elinvoimaisuuden ja taloudellisen kannattavuuden nykyisyydessä ja tulevaisuudessa. Muita saamelaisten oikeuksia turvaavia kansainvälisiä sopimuksia ovat biodiversiteettisopimus, kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus (rotusyrjintäsopimus) sekä Euroopan neuvoston sopimukset kuten kansallisten vähemmistöjen suojelua koskeva puiteyleissopimus (vähemmistöpuitesopimus). Näiden lisäksi tärkeitä asiakirjoja ovat YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista sekä vuoden 2017 alussa parafoitu (ehdotus) pohjoismaiseksi saamelaissopimukseksi.

4. Kohdealueen luonnonolosuhteiden huomioiminen

Etenkin varjostus- ja välkevaikutusten osalta Saamelaiskäräjät pitää tarpeellisenä ensinnäkin vaikutuksen selvittämistä näkyvyysalueella myös muutoin kuin asutuksen näkökulmasta kuten lausunnosta jo edellä ilmenee. Vaikutuksia tulee tarkastella toisaalla tässä lausunnossa esitetyn mukaisesti arkisen luonnossa liikkumisen ja matkailupalvelujen retkikohteiden näkökulmista. Vaikutukset kohdistuisivat alueen asukkaiden elinoloihin. Saamelaiskäräjät katsoo, että kohdealueen erityispiirteistä johtuen varjostus- ja välkevaikutuksia arviointi ainoastaan suhteessa altistuviin rakennuksiin, mitä kaavoitusohjelman luonnoksessa ehdotetaan (s. 30), ei ole riittävää em. syistä.

Tämän lisäksi välke- ja varjostusvaikutuksia mallinnettaessa ja arvioitaessa on ensiarvoista huomioida kohdealueen luonnonolosuhteet.

Luonnonolosuhteista voi mainita vuodenaikojen ja päivänvalo-, hämärä- ja pimeysaikojen huomattavan poikkeamisen pohjoismaiden pääkaupunkien leveysasteilla vallitsevista. Myös auringon liike horisontin alla tiettyinä vuodenaikoina voi aiheuttaa tuulivoimaloiden näkyvyyden korostumisen. Lumipeitteisenä aikana vallitsee yhtäältä hämärä ja valottomuus, jolloin tuulivoimaloiden korkeaintensiivinen merkkivalo ja niiden vilkkuminen lapojen liikkeen vuoksi voivat nousta kokoaan suurempaan asemaan havaintokentässä. Lumipeitteistä aikaa on kuitenkin myös alkukeväästä aina loppukevääseen, jolloin päivänvalon määrä lisääntyy voimakkaasti ja on toukokuussa hankealueella ympärivuorokautista. Tällöin luonnossa liikutaan paljon arjen toimintojen, tunturikalastuksen ja luontomatkailun puitteissa. Kevään lumipeitteisenä kirkkaana aikana tuulivoimalan lapojen liikkeestä ja siitä johtuvia välkkeitä ja varjostuksia sekä hangesta koituvia heijastuksia tulee pyrkiä mallintamaan. Em. näkyvyysvaikutukset kohdistuvat myös poroihin⁸ ja siten poroelinkeinoon.

Saamelaiskäräjät esittääkin, että selvitystyössä käytettävät ohjeet ja menetelmät kalibroidaan soveltumaan hankkeen kohdealueen luonnonolojen keskeisten erityispiirteiden kuvaamiseen ja mallintamiseen (lisäys kohtaan 8.2 ja 8.3.5) ja että vastaavasti täydennetään kohtaa 8.3.1

⁸ Tutkimustietoa poron välttämiskäyttäytymistä tuulivoimalan visuaalisena vaikutuksena: Skarin, Sandström ja Alam (2018) Out of sight of wind turbines—Reindeer response to wind farms in operation. Ecology and Economy 8/19, s. 9906-9919.

*”Tuuliturbiinien varoitusvaloihin liittyvät visuaaliset vaikutukset on arvioitava lyhyesti **suhteessa kohdealueen valoisuusolosuhteisiin**.” Saamelaiskäräjät esittää täydennystä myös kohtaan 8.3.5: ”Varjostus-, **välke- ja heijastus** vaikutukset. Arvioidaan vaikutukset myös suhteessa maastoliikenteeseen eri vuoden aikoina ml rajat ylittävät vaikutukset.”*

Luonnonympäristön kannalta Saamelaiskäräjät esittää lisäksi, että selvitysohjelmassa arvioidaan tuulivoimaloissa käytettävän öljyn leviämistä suhteessa porojen käyttämään maastoon sekä alueen luonnonvaraisen lajistoon (täydennys kohtaan 8.3.5 ympäristön saastuminen).

5. Tuulipuiston purkamisen suunnittelu

Suunnitellun tuulipuiston käyttöiän arvioidaan lupahakemuksessa olevan 25 vuotta. On tärkeää tehdä mahdollisimman tarkat suunnitelmat purkamisen järjestelyistä ja niiden kuluista sekä alueen ennallistamisesta. Ennallistamista koskeva kuvaus sisältyykin käsillä olevan ehdotuksen kohtaan 8.1.5. Saamelaiskäräjät esittää, että kohtaan 8.1.2. tehdään seuraava lisäys: *”Hankkeen operointi- ja ylläpitokustannukset **sekä purkukustannukset** ja arvioitu käyttöikä.”*

Lopuksi

Saamelaiskäräjät ottaa mielellään yksilöidysti kantaa Davvi -tuulivoimalaitosta koskevaan lupahakemukseen ja sitä palvelevaan alueelliseen kaavoitussuunnitelmaan julkisen kuulemisen yhteydessä.

Saamelaiskäräjien yleinen kanta hankkeeseen ja sen suunnittelun jatkamiseen on kielteinen.

Tuomas Aslak Juuso
puheenjohtaja

Tiina Lovisa Solbär
vs. ympäristösihteeri

Lausunnosta päätti puheenjohtaja 20.10.2023 Saamelaiskäräjien työjärjestyksen 7 § 1 mom. 3 kohdan mukaisesti. Lausunto on hyväksytty sähköpostimenettelyssä.

Lausunnon valmisteluun on osallistunut elinkeino- ja ympäristölakimiessihteeri Sarita Kämäräinen.

Lisätietoja antaa: vs. ympäristösihteeri Tiina Lovisa Solbär, tiinalovisa.solbaer@samediggi.fi, puh. 050-5999725.

Dnro: SYKE/2023/103

ympäristöoikeuden asiantuntija Janni Saari-Kontkanen

ja ilmastoasiantuntija Hanna Aho

Suomen luonnonsuojeluliitto ry

20.10.2023

Asia: Lausuntopyyntö koskien Norjassa sijaitsevan Davvi-tuulivoimahankkeen alueellisen kaavoitussuunnitelman vaikutustenarviointia Dnro: SYKE/2023/103

Suomen luonnonsuojeluliitto kiittää mahdollisuudesta lausua ja toteaa seuraavaa:

Vaikka vihreät energiamuodot ovat ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi elintärkeitä, tulee hankkeiden sijoittelussa ottaa huomioon erämaa-alueiden koskemattomuus sekä kansainvälisten sopimusten ja perustuslain takaama perusoikeus saamelaisille oikeudesta omaan kulttuuriin. Luonnonsuojeluliiton mukaan vihreän siirtymän hankkeet eivät saa aiheuttaa luontokatoa ja paikallisyhteisöjen äänellä on oltava vaikutusta hankkeisiin.

Kaavoitussuunnitelmassa on kerrottu suurimman osan alueesta kuuluvan erämaiden kaltaisiin alueisiin, eli ne ovat luonnonvaraisia alueita, joihin ihminen ei ole vielä toiminnoillaan koskenut. Suunnitelmassa aluetta on kuvattu luontotyypeiltään lajiköyhäksi. Koskemattoman luonnon ympäristöarvoa ei tulisi arvioida pelkästään sen vaalimien luontotyyppien perusteella. Lapin erämaisten alueiden arvioinnissa tulee ottaa huomioon, kuinka se ilmentää alkuperäisintä ja tyypillisintä jäljellä olevaa koskemattomaa luontoa. Kaavoitussuunnitelman mukaan tuulivoimalaitos tulee pienentämään koskemattomien alueiden kokoa merkittävästi.

Olennaista on myös huomioida, että ilmaston muuttuessa eteläinen lajisto siirtyy kohti pohjoista, kunnes Jäämeri tulee vastaan. Riittävän laajat yhtenäiset ja koskemattomat alueet ovat välttämättömiä, jotta lajeilla on tilaa mihin siirtyä. Riippuen tulevien vuosien kasvihuonekaasupäästöjen kehityksestä lapin keskilämpötila on vuosisadan puolivälissä noin 2,0–3,2°C korkeampi kuin nykyisin.¹

Hankkeessa tulee arvioida riittävästi vaikutukset uhanalaisiin petolintuihin ja naaliin kummallakin puolen rajaa.

Kaavoitussuunnitelman mukaan hankkeen visuaalisia vaikutuksia on esiteltävä lähietäisyydeltä (2-3 km säteellä) sekä keskipitkältä etäisyydeltä (3-10 km säteeltä) käyttäen apuna fotorealistisia havainnekuvia ja 3D-malleja. Lisäksi suunnitelman mukaan on laadittava teoreettinen näkyvyyskartta, josta käy ilmi tuulivoiman näkyvyys 20 kilometrin säteellä. Tätä ei kuitenkaan ole pidettävänä riittävänä. Hanke sijoittuu erämaa-alueelle. YM:n oppaan mukaan 10-15 km ja 20-25

¹ Suomen ilmastopaneeli, 2021: https://www.ilmastopaneeli.fi/wp-content/uploads/2021/09/SUOMI-raportti_final.pdf

km:n tarkastelualueutta kutsutaan kaukovaikutusalueeksi, jolloin voimat näkyä, mutta jolla niillä ei välttämättä enää ole merkitystä maiseman luonteen ja laadun kannalta poikkeuksena esimerkiksi erämaiset alueet. YM:n oppaan mukaan visuaaliset vaikutukset voivat ulottua jopa 35 kilometrin päähän. Visuaaliset vaikutukset tulee huomioida myös yöajan, mutta erityisesti polaariöiden osalta, jolloin hämärää ja pimeyttä voi olla useista päivistä useisiin kuukausiin riippuen kohteen sijainnista leveyspiirillä.

Luonnonsuojeluliitto huomauttaa, että tuulivoimahankkeen kaukovaikutusalueella Utsjoen kunnan alueella sijaitsee kolme valtakunnallisesti arvokasta maisema-alueita.

Hanke sijoittuu saamenmaan alueelle Norjan puolelle, pyhän Rásttigáissa tunturin ylängölle ja hankkeella on suoria visuaalisia vaikutuksia saamelaisten kulttuuriympäristöön, mutta myös mahdollisesti muuhun kulttuurin ylläpitoon. Perustuslain 17.3 § takaa saamelaisten oikeuden omaan kieleen ja kulttuuriin. Nyt kyseessä oleva hanke saattaa aiheuttaa merkittävää heikennystä saamelaisten oikeuteen ylläpitää omaa kulttuuria, joka kattaa saamelaisten perinteiset elinkeinot ja niiden nykyaikaiset harjoittamisen muodot. Lisäksi kulttuurin katsotaan sisältävän kulttuuriperinnön, kulttuuriympäristön, kulttuuri-ilmaukset ja perinteisen tiedon.²

Suomi on sitoutunut kansainväliseen yleissopimukseen kansalaisoikeuksista ja poliittisista oikeuksista (SopS 8/1976) jonka 1 artiklan mukaan kaikilla kansoilla on itsemääräämisoikeus. Itsemääräämisoikeuden toteutumisen edellytyksenä on se, että saamelaisille annetaan todelliset mahdolliset keskeisesti osallistua ja vaikuttaa hankkeisiin, joilla voi olla vaikutusta em. perustuslain nojalla turvattuun oikeuteen omaan kulttuuriin.³ Paikallisväestön kannan tulee näkyä päätöksenteossa ja Suomen valtiolla on perustuslain 22 §:n nojalla velvollisuus turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Luonnonsuojeluliitto huomauttaa, että Finnmarkin alueelle on suunnitteilla kolme muutakin tuulivoimahanketta, joista kaksi sijoittuvat samalle poronhoitoalueelle Davvin-tuulivoimahankkeen kanssa.⁴ Näillä hankkeilla voi olla sekä yksin että yhdessä merkittäviä heikentäviä vaikutuksia saamelaisten perusoikeuksiin, mutta myös mahdollisesti pitkäaikaisia ja jopa peruuttamattomia seurauksia erämaa-alueiden luonnonoloihin ja ilmastomuutoksen aiheuttamille seurauksille tulee antaa painoarvoa.

Lisätietoja:

ympäristöoikeuden asiantuntija Janni Saari-Kontkanen, puh. 044 493 8719, janni.saari-kontkanen@sll.fi
ilmastoasiantuntija Hanna Aho, puh. 040 628 9495, hanna.aho@sll.fi

² https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164579/YM_2023_2.pdf?sequence=1&isAllowed=y (s. 19-20).

³ Concluding Observations on Finland, CCPR/C/FIN/CO/6, 22 August 2013, kohta 16.

⁴ <https://www.nve.no/konsesjon/konsesjonssaker/konsesjonssak?id=30&type=A-1.A-6;>
<https://www.nve.no/konsesjon/konsesjonssaker/konsesjonssak?id=114&type=A-1.A-6;>
<https://www.nve.no/konsesjon/konsesjonssaker/konsesjonssak?id=8848&type=A-6.>

Suomen Saamelaisnuoret ry:n lausunto Davvi-tuulivoimapuistosta

Tämä lausunto on kirjoitettu Suomen Saamelaisnuoret ry:n (SSN) delegaation ollessa Oslossa. SSN osallistui siellä pitkään jatkuneisiin mielenosoituksiin ja kansalaistottelemattomuuteen johtuen Norjan valtion toimettomuudesta Fosen-tuulivoimapuiston ihmisoikeusrikkomusten korjaamisessa. Osa meistä on nähnyt Fosenin tuulivoimapuiston omin silmin. Se on hävityksen ja tuhon näyttäjä, jonka pelkkä olemassaolo särkee luihin ja ytimiin asti. Siksi SSN on Oslossa ollessaan osallistunut Oslon pääkadun valtaamiseen, Norjan valtionyhtiö Statkraftin sisäänkäyntien sulkemiseen sekä 11 eri ministeriön sulkemiseen. Lisäksi SSN oli mukana valtaamassa Norjan Suurkäräjien aulaa ja osallistui tapaamiseen Norjan kuninkaan ja kruununprinssin kanssa. Teimme Oslossa kaikkemme sen eteen, että oikeutemme vihdoinkin otettaisiin vakavasti ja että valtio myöntäisi osallisuutensa Fosen-saamelaisiin kohdistuneeseen rikokseen.

Kerromme tämän kaiken alleviivataksemme, että vastustuksemme Davvi-tuulivoimapuistolle ei tunne rajaa. Se, että hanke ylipäänsä on edennyt lausunnoille saamelaisyhteisön valtaisasta vastustuksesta huolimatta on yksinkertaisesti pelottavaa. Kun lausuntoa kuitenkin pyydetään, tartumme mahdollisuuden sanoa: me olemme valmiita. Fosen-asia sai aikaan Norjan suurimmat kansalaistottelemattomuusprotestit, kun saamelaiset marssivat Osloon helmikuussa 2023. Kun pakotatte hankettanne meidän maillemme, meidän pyhille alueille, olette itse kutsumassa samaa myrskyä omalle etupihalle. Meillä on erinomaiset verkostot erilaisiin ympäristö- ja aktivistijärjestöihin sekä kansainvälisiin medioihin, ja tulemme kampanjoimaan, kunnes kellekään ei ole epäselvää, millaista tuhoa aiotte aiheuttaa maillamme.

Me emme tarvitse teitä, me emme halua teitä, ja jos meiltä kysyttäisiin, ei teillä olisi alunperinkään ollut mitään asiaa ryhtyä koko hanketta selvittämään. Säästäisitte sekä itseltänne että koko saamelaisyhteisöltä valtavasti aikaa, jos uskoisitte, kun teille kerrotaan, että te ette ole tervetulleita.

Me allekirjoittaneet olimme Oslossa harjoittamassa kansalaistottelemattomuutta. On teistä kiinni, ostammeko liput Helsinkiin.

Čáhpodehpet eret dáppe.

Oslossa ja Helsingissä 19.10.2023

Petra Laiti
Máren-Elle Länsman
Niila-Juhán Valkeapää
Enni Similä
Ture Laiti
Biret Haarla Pieski
Helmi Ljetoff
Gáddjá Haarla Pieski
Jasper Olavi Niittyvuopio